

kjarninn

16. útgáfa – 5. desember – vika 49

ÖRYGGIÐ HORFIÐ

Alvarlegasta tölvuárás
Íslandssögunnar átti
sér stað á laugardag

Mestu brot á friðhelgi
einkalífs Íslendinga
sem framin hafa verið

Hérlendar síður verða
fyrir ítrekuðum árásum
í hverjum mánuði

Efnisyfirlit

16. útgáfa
5. desember 2013
vika 49

VIÐSKIPTI

Tvöföld skráning
Íslandsbanka

ADSENT

„Ef setning á borð við „neyðarástand“ á leigumarkaði er slegin inn í leitarvél koma upp áratugagömul áköll til stjórnvalda. Þetta eru neyðaróp.“

Guðmundur Guðmundsson

EFNAHAGSMÁL

Til hamingju með
fimm ára afmæli
fjármagnshafta

TÆKNI

Spjaldtölvueign vex
gríðarlega hratt

GALLERÍ

Viðburðarík vika í
íslensku samfélagi

VIÐMÆLANDI VIKUNNAR Benedikt Erlingsson

Gætum verið á leiðinni inn í nýtt kalt stríð

MARKAÐSMÁL

Bestu auglýsingarnar
fyrir jólin

PISTILL

Heimildir lögreglu
til inngripa vegna
andlegra veikinda

MATUR

Indversk veisla og
íslenskt skammdegi

ADSENT

„Um síðustu helgi
áttu sér stað um-
fangsmestu brot
gegn friðhelgi
einkalífs“

Kristín Edwald hrl.

FORMÚLA 1

Vettel er ósvífinn,
óstöðvandi og
eldsnöggur

ÁLIT

„Þegar þangað var
komið beið eftir
honum hópur af
fólki og ræðustóll
þar sem honum var
sagt að fara upp og
halda framboðs-
ræðu til formanns í
Framsóknarflokkn-
um. Ég veit þetta er
satt. Ég var þarna.“

Stefán Bogi Sveinsson

BÆKUR

KLF: Óreiða, ísbíll,
kuflar og kanínur

STJÓRNMÁL

Næsta mál er að
breyta lánunum í
óverðtryggt lán

kjarninn

Laugavegi 71, 101 Reykjavík
Sími 551-0708
kjarninn@kjarninn.is
www.kjarninn.is

Ritstjóri: Þórður Snær Júlíusson
Framkvæmdastjórar: Gísli Jóhann
Eysteinnsson og Hjalti Harðarson

Kjarninn miðlar ehf.
gefa Kjarnann út.

NÝHERJI

Bjart er yfir Borgartúni

Kláraðu kaupin í verslun okkar eða á **netverslun.is**

Snúðu spjaldtölvunni til að sjá myndir.

Nýherji / Sími 569 7700 / Borgartúni 37 / netverslun.is

Kláraðu kaupin hér

HÆSTIRETTUR ÍSLAND

Rússíbanareiðin

Magnús Halldórsson skrifar um skuldaniðurfellingar, pólitískt landslag, áherslur stjórnmaflokkanna og efnahagslega rússíbanareid íslensku þjóðarinnar.

Aðgerðaáætlun ríkisstjórnar Íslands, með Sigmund Davíð Gunnlaugsson forsætisráðherra í broddi fylkingar, um skuldamál heimilanna í landinu hefur þegar dregið djúpa pólitíska línu í sandinn. Hún felst að mestu í því að óvissu hefur verið eytt um hvað eigi að gera; spilin hafa verið lögð á borðið.

Það sem við tekur er umræða á vettvangi stjórnmalanna. Ekki er útilokað að þessar umfangsmiklu aðgerðir muni taka breytingum í þinginu þegar frumvörp um efni aðgerðaáætlunarinnar koma fram. Verkferill mála á Alþingi gerir beinlínis ráð fyrir því að svo geti farið.

Starfshópur forsætisráðherra, undir formennsku dr. Sigurðar Hannessonar, á hrós skilið fyrir störf sín og metnaðarfulla á kynningu á því í hverju aðgerðaáætlun stjórnvalda felst. Oft hefur skort á að starfshópar stjórnvalda komi fram með ígrundaðar lausnir á vandamálum en svo var ekki í þessu tilviki. Þá er einnig skýrt að þau verkefni sem þarf að leysa verða fyrst og síðast leyst á vettvangi stjórnmalanna. Starfshópurinn vann því gott starf og stjórnmalamenirnir eru komnir með keflið í hendur.

Stóra myndin er sú að nú liggur fyrir að ríkissjóður muni fjármagna aðgerðirnar og féð eigi að sækja með sköttum í þrotabú bankanna. Það á eftir að koma í ljós hvort sú leið er fær en það er óskandi að svo sé. Þá er spurningin hversu mikið er hægt að ná í, vonandi sem mest.

Í ljósi þess að ríkissjóður fjármagnar aðgerðirnar beint ættu stjórnvöld að lækka skuldir ríkissjóðs með þessu fé. Annað er óverjandi. Þá sýna dæmin sem starfshópurinn dregur fram í góðri vinnu sinni, bæði í kynningu og í skýrslu til forsætisráðherra, að lækkunin á höfuðstól lána virðist oft tilgangslaus. Til dæmis getur fólk sem á 90 milljóna króna fasteign, en skuldar 10 til 15 milljónir vegna hennar, fengið um þrjár milljónir niðurfelldar á grundvelli þessarar aðgerðaáætlunar. Dæmin eru fjölmörg til viðbótar sem sýna óþarfa lækkun á höfuðstól á meðan fólk sem berst í bökkum fær ekkert. Þetta er illa farið með opinbert fé, á tímum þar sem skuldir ríkissjóðs eru næstum óviðráðanlegar.

Það kemur á óvart að Sjálfstæðisflokkurinn skuli umbreytast svona hratt í vinstriflokk en þannig er nú samt staðan. Enginn hægrisinnaður flokkur myndi taka í mál að nota opinbert fé með þessum hætti, að beinlínis þjóðnýta einkaskuldir hóps fólks í samfélaginu, í mörgum tilfellum fullkomlega að óþörfu. En augljóst er að Bjarni Benediktsson vill færa flokkinn langt og ákveðið til vinstri, til þess að geta haldið friðinn við Framsóknarflokkinn í ríkisstjórn. Það er hinn kaldri veruleiki, þó að stundum sé ríkisstjórnin kölluð hægristjórnin. Sú skilgreining styðst frekar við orð en efndir.

Síðan er það stóra spurningin; hvað svo? Það kemur líklega ekki í ljós fyrr en eftir fimm til tíu ár hvort þessar aðgerðir verða vel heppnaðar eða ekki. Verðbólga og vaxtastig munu ráða miklu um hvað gerist og þar er horft til langs tíma. Þó að starfshópur forsætisráðherra telji að aðgerðaáætlunin muni ekki hafa slæm áhrif veit hann það ekki. Hann ræður því ekki hvernig fólk fer með fé sitt. Því betur eru völd stjórnmalamanna takmörkuð, með réttu, þegar kemur að fjármálum fólks. Fólk getur vel umbreytt minni fasteignaveðlánaskuldum í laust fé og síðan gert það sem því sýnist við peningana. Í ljósi umfangs aðgerðaáætlunarinnar getur ákvörðun fólks um ráðstöfun peningana haft mikil áhrif á hagkerfið en lykilatridið er það að ómögulegt er um það að segja. Um þetta ríkir óvissa.

Stjórnarandstaðan virðist hafa verið rotuð með þessu útspili stjórnvalda. Hún veit ekki hvaða afstöðu hún á að taka til þessa eldfima máls og svörin frá þeim sem eru í forsvari fyrir Vinstri græn, Samfylkinguna, Pírata og Bjarta framtíð eru ekki nægilega afgerandi. Skoðun þeirra er ekki skýr um hvort þau eru með þessum aðgerðum eða á móti þeim. Kjósundur sýna þessu enga þolinmæði og geta nú með réttu gert kröfu um ítarlegri lausnir frá stjórnarandstöðuflokkunum á vandamálum sem við er að eiga.

Að þessu leyti eru stjórnvöld með pálmann í höndunum, út frá pólitísku sjónarhorni, jafnvel þó að aðgerðaáætlunin sé með stórt og mikið óvissuský yfir sér og inntak hennar hugnist ekki öllum.

Hægt og bitandi er stjórnálaumræðan að færast í áttina að því risavaxna verkefni að semja við erlenda krónueigendur um hvernig eigi að gera upp við þá, án þess að efnahagslegu jafnvægi landsins sé ógnað. Vonandi getur Ísland komið sterkt út úr þeirri leið sem verður ofan á og má

segja það stjórnvöldum til hróss að þetta mál er nú komið á þann stað í forgangsröðinni þar sem það á að vera; fremst. Stjórnarandstöðuflokkarnir lögðu ekki nægilega mikla áherslu á þetta mál fyrir síðustu kosningar en það á sér að einhverju leyti eðlilegar skýringar, meðal annars meiri lagalega óvissu sem dómur leysa úr. Lausn Samfylkingarinnar, um að leysa úr vandamálinu með hjálp Evrópusambandsins og Seðlabanka Evrópu, var rækilega hafnað í kosningum, þannig að hún er ekki raunhæf af pólitískum ástæðum.

Í skýrslu starfshópsins sem skilaði af sér tillögum um síðustu helgi er sérstaklega vikið að því að aðgerðaáætlunin sé sett fram í samhengi við það að breyta öllum verðtryggðum lánnum í óverðtryggð. Skýrslu starfshóps um það atriði er nú beðið. Ef þetta yrði gert yrði það lokun á ferli sem Framsóknarflokkurinn beitti sér flokka mest fyrir með lögfestingu verðtryggingar í kringum 1980, fyrir rúmlega meðaltalslengd húsnæðisláns.

Þessu tímabili í efnahagssögu þjóðarinnar, frá 1982 til 2013, er best lýst sem rússíbanareid. Stjórnmalamenn þurfa að huga að því hvernig megi koma í veg fyrir svona tímabil í framtíðinni. Það er helst gert með kerfisbreytingum frekar en skammtímaaðgerðum. Vonandi er þessi fyrsta sýn stjórnvalda á spilin sem hún hefur á hendi aðeins upphafið að varanlegum breytingum til batnaðar þegar kemur að fjármálakerfinu í heild.

LEIÐARI
Magnús Halldórsson
magnush@kjarninn.is

„Það kemur líklega ekki í ljós fyrr en eftir fimm til tíu ár hvort þessar aðgerðir verða vel heppnaðar eða ekki.“

„Hægt og bitandi er stjórnálaumræðan að færast í áttina að því risavaxna verkefni að semja við erlenda krónueigendur ...“

GALLERÍ

Niðurskurði mótmælt

RÚV tilkynnti í lok síðustu viku að starfsígildum þess yrði fækkað um 60 vegna þess að því væri gert að skera niður um hálfan milljarð króna í fjárlagafrumvarpi næsta árs. Alls var 39 manns sagt upp störfum hinn 27. nóvember síðastliðinn vegna þessa. Fjöldi fólks mætti fyrir utan Útvarpshúsið daginn eftir til að mótmæla niðurskurðinum og óskraði slagorð á borð við „Okkar er RÚV, björgum RÚV“.

Mynd: Anton Brink

ORRI Dömu dúnúlpa

Okkar allra besta dúnúlpa hingað til,
Hönnuð fyrir krefjandi íslenska veðráttu.

Tveir jakkar í einum

(Hægt er að smella dúnlóðni úr úlpunni)

Dúnn 90/10, 100% Nylon

5.000mm vatnsheldni

5.000gr útdúndun

Dúnúlpa sem er ómissandi
fyrir alla þá sem gera kröfur

Lifðu

ZO•ON
ICELAND

ZO-ON Iceland, Factory Store Nýbýlavegi 6

ZO-ON Iceland, Kringlan

ZO-ON Iceland, Bankastræti

www.zo-on.is

Í beinni

Sigmundur Davíð Gunnlaugsson forsætisráðherra og Bjarni Benediktsson fjármálaráðherra kynntu aðgerðir ríkisstjórnarinnar í skuldamálum heimila á laugardag í Hörpu. Sjónvarpað var frá fundinum. Þar greindu þeir frá því að um 80 milljarðar króna ættu að fara í beinar niðurfellingar verðtryggðra lána auk þess að fólki myndi bjóðast 70 milljarða skattaafsláttur ef það kysir að eyða séreignarsparnaði sínum í að borga niður höfuðstól lána.

Mynd: Anton Brink

Sáttmáli kynslóðanna

Sigurður Hannesson, formaður sérfræðingahóps um lækun höfuðstóls verðtryggðra húsnæðislána, kynnti niðurstöður hópsins í Hörpu. Hann sagði meðal annars að aðgerðirnar sem ráðast ætti í á grundvelli vinnu hópsins væru á meðal umfangsmestu efnahagsaðgerða sem ráðist hefði verið í. Sigurður sagði einnig að aðgerðin væri sáttmáli kynslóðanna.

Mynd: Birgir Þór Harðarson

Lögreglan skýtur mann til bana í fyrsta sinn

Sérsvait lögreglu felldi mann á sextugsaldri í Hraunbæ á mánudagsmorgun. Maðurinn hafði þá skotið ítrekað á lögreglumenn og hæft tvo þeirra. Á fréttamannafundi sem lögreglan á höfuðborgarsvæðinu og Ríkislögreglustjóri héldu saman vegna atviksins kom fram að þetta væri í fyrsta sinn sem lögreglan hefði skotið mann til bana á Íslandi.

Mynd: Birgir Þór Harðarson

NÝTTU FÆRIN Á NETINU!

Á netinu finnur þú oft besta verðið og mesta úrvalið. Þar leynast safngripirnir og sérvaran fyrir skritna áhugamálið. Pantaðu af netinu og láttu Póstinn færa þér vörurnar heim að dyrum.

VIÐ KOMUM ÞVÍ TIL SKILA

Vilja tvískrá Íslandsbanka 2014

EFNAHAGSMÁL

Pórður Snær Júlíusson
thordur@kjarninn.is

Unnið er að því að tvískrá Íslandsbanka á markað, annars vegar á Norðurlöndum og hins vegar á Íslandi. Þorri bréfa bankans yrðu sett á markað erlendis. Stefnt er að því að skráningin geti orðið að veruleika á árinu 2014. Með þessu myndi fást gjaldeyrir fyrir Íslandsbanka, en hann er metinn á um 130 milljarða króna. Þá myndi „losna“ um tæpan helming þeirrar snjóhengju íslenskra króna í eigu útlendinga sem er tilkomin vegna slita Glitnis, þrýstingur á íslensku krónuna minnka og skref vera stigið í átt að því að geta afnumið einhvern hluta þeirra fjármagnshafta sem nú hafa myndað múr milli Íslands og umheimsins í fimm ár.

Kynnt fyrir Seðlabankanum

Slitastjórn Glitnis og fulltrúar kröfuhafa búsins áttu fund með Seðlabanka Íslands 18. nóvember síðastliðinn. Á fundinum kynnti slitastjórnin tillögur sem hún telur að uppfylli skilyrði laga um að stöðugleika í gengi- og peningamálum verði ekki raskað. Með framlagningu tillagnanna vonast slitastjórnin til að geta fengið umsókn sína um undanþágu vegna nauðsamninga samþykkt og í kjölfarið að ljúka gerð þeirra.

Fulltrúar Seðlabankans tóku á móti tillögunum en sérstaklega var tekið fram að það væri gert án nokkurra skuldbindinga „annarra en að taka þær til skoðunar“. Þeir hafa ekkert tjáð sig um málið síðan.

Samkvæmt upplýsingum Kjarnans snúast áætlanir Glitnis meðal annars um að tvískrá Íslandsbanka, langstærstu íslensku eign sína, á markað. Samtals er talið að krónueign Glitnis sé um 270 milljarðar króna. Af henni er Íslandsbanki um 130 milljarðar króna, eða tæpur helmingur. Ef það tækist að selja bankann fyrir erlent fé myndi það minnka snjóhengjuna vegna þrotabúsins mikið. Glitnir á 95 prósent hlut í Íslandsbanka en íslenska ríkið á fimm prósent.

Afgangur tillagnanna snýst um að lok nauðsamninga Glitnis muni ekki hafa neikvæð áhrif á gengis- eða peningamál á Íslandi. Til að það gangi eftir er ljóst að búið er tilbúið að gefa eftir töluvert magn íslenskra króna til að láta nauðsamninginn verða að veruleika. Sú upphæð hleypur á tugum milljarða króna.

ÚTLENDINGAR ÁÐUR SÝNT ÁHUGA

Töluverður áhugi hefur áður verið erlendis á því að skoða kaup á Íslandsbanka. Snemma á þessu ári viðruðu nokkrir fjárfestingarhópar frá Asíuríkjum áhuga sinn og tveir þeirra ætluðu að skila inn óskuldbindandi tilboði í bankann. Á meðal þeirra sem sýndu þennan áhuga var fjárfestingararmur Alþýðubankans í Kína, sem oftast nær stendur að

baki fjárfestingum kínverska ríkisins á erlendri grundu. Auk þess var áhugi frá Hong Kong. Þá var þekktur áhugi frá norska bankanum DnB í upphafi árs 2012. Stærsti eigandi hans er norska ríkið með 34 prósentu eignarhlut. Alþýðubankinn í Kína á líka stóran hlut í DNB.

LANGAR ÞIG TIL ORLANDO

KAUPTU 1 KG ÖSKJU
OG ÞÚ GÆTIR UNNIÐ
FERÐ FYRIR 4*

Merktu kasskvittunina og sendu hana til Nóa Sírius, Hesthálsi 2-4, 110 Reykjavík
eða taktu mynd af kvittuninni og sendu á konfekt@leikur.noj.is.

*Fjórir vinna ferð fyrir 2 fullorðna og 2 börn.

DREGIÐ ALLA SUNNUDAGA Á AÐVENTUNNI

1. desember:
ORLANDO
FERÐ FYRIR 4

8. desember:
ORLANDO
FERÐ FYRIR 4

15. desember:
ORLANDO
FERÐ FYRIR 4

22. desember:
ORLANDO
FERÐ FYRIR 4

NÓA
Konfekt

„Burlington er langstærsti kröfuhafi Glitnis, fimmti stærsti kröfuhafi Kaupþings, á kröfur á Landsbankann, stóran hlut í Straumi, 6,7 prósent hlut í Bakkavör og fimmtung í Klakka, sem áður hét Exista.“

Frekar horft til Svíþjóðar

Sú hugmynd sem unnið er að er að skrá allt að 90 prósent hlut í Íslandsbanka á markað í Noregi eða Svíþjóð. Líklegra þykir að Svíþjóð verði fyrir valinu vegna þess að markaðurinn þar er alþjóðlegri. Samkvæmt þessu upplaggi yrði ekki allur eignarhluturinn skráður í einu. Til að byrja með yrði 40-50 prósent hlutur í bankanum settur á markað. Verið er að leita að kjölfestufjárfesti til að taka stóran hluta þeirra bréfa. Heimildir Kjarnans herma að burðugar fjármála-stofnanir í bæði Noregi og Svíþjóð hafi sýnt hlutverkinu áhuga. Að endingu stendur til að skrá um tíu prósent bréfa bankans á markað á Íslandi.

Stærstu eigendur Glitnis, bandarískir fjárfestingar- og vogunarsjóðir sem hafa safnað að sér gríðarlegu magni krafna á bú bankans eftir hrun, eru líka tilbúnir að stíga inn sem beinir eigendur ef viðunandi verð fæst ekki fyrir þá hluti sem settir verða á markað á Norðurlöndunum. Stærsti kröfuhafinn er Burlington Loan Management. Þeim sjóði er stýrt og hann er fjármagnaður af bandaríska sjóðsstýringar-fyrirtækinu Davidson Kempner, einum stærsta vogunarsjóði Bandaríkjanna. Burlington er langstærsti kröfuhafi Glitnis, fimmti stærsti kröfuhafi Kaupþings, á kröfur á Landsbankann, stóran hlut í Straumi, 6,7 prósent hlut í Bakkavör og fimmtung í Klakka, sem áður hét Exista. Burlington hefur verið duglegur við að kaupa sig inn í íslensk félög sem hafa þýðingu fyrir bankana sem eru í eigu sjóðsins. Burlington keypti meðal annars 26 milljarða króna skuldir Lýsingar, sem er í eigu Klakka, fyrir skemmstu. Sjóðurinn er því úti um allt á Íslandi.

Verði það raunin að stærstu eigendur Glitnis komi inn sem beinir eigendur Íslandsbanka mun eignarhaldið færast úr þrotabúinu yfir á beinar hendur þessara stóru kröfuhafa.

Úr hverju deyjum við?

Um helmingur dauðsfalla á Íslandi er áhrifasviði lífstíls

Flestir Íslendingar deyja úr sjúkdómum sem við getum sjálf haft áhrif á með því hvernig við ákveðum að haga lífi okkar. Sú tíð er löngu liðin að algengustu dánarorsakir séu smitsjúkdómar eða áverkar. Níu af hverjum tíu deyja nú úr ósmítnæmum sjúkdómum og um helmingur þessara dauðsfalla er á áhrifasviði lífsstíls.

Þessi grein er sú fyrsta af þremur sem fjalla um afleiðingar, orsakir og mögulegar aðgerðir gagnvart sjúkdómsbyrði íslensku þjóðarinnar, í þessari röð.

Árlega deyja um 2.000 Íslendingar. Meðalævilíkur okkar eru með því mesta sem gerist í Vestur-Evrópu (82,4 ár) og við erum í 5. sæti meðal ríkja Efnahags- og framfarastofnunarinnar (OECD). Þó vekur athygli að ævilíkur Íslendinga sem orðnir eru 65 ára eru bara rétt liðlega í meðallagi OECD, sem ásamt vísbendingum um aukna tíðni lífsstílsjúkdóma hér landi kann að vera fyrirboði þess að í fyrsta sinn á umliðnum öldum muni ævilíkur barnanna okkar verða minni en kynslóðanna á undan. Rannsóknir þess efnis hafa reyndar verið áberandi í erlendum fjölmiðlum síðustu misseri.

Lengd ævi segir ekki allt um heilsufar

Lengd mannsævinnar segir hins vegar ekki alla söguna um heilsufarið. Til þess eru notaðir mælikvarðar sem mæla glötuð æviár vegna ótímabærs dauða (e. years of life lost, YLL) og æviár lifuð með örorku (e. years lived with disability, YLD). Einstaklingur sem deyr um aldur fram miðað við meðalævilíkur glatar tilteknum árum ævi sinnar og einstaklingur sem hlýtur örorku verður af tilteknum lífsgæðum.

Samanlagt mynda mælikvarðarnir YLL (glötuð æviár) og YLD (æviár með örorku) kvarða sem á íslensku hefur hlotið nafnið „glötuð góð æviár“ (e. disability-adjusted life years, DALY). DALY-kvarðinn og dánartölur eru uppistaðan í mælingum Alþjóðaheilbrigðisstofnunarinnar (WHO) á sjúkdómsbyrði í heiminum. Samkvæmt síðustu skýrslu WHO „Global Burden of Disease“ frá desember 2012, voru „glötuð góð æviár“ Íslendinga tæp 68 þúsund talsins á árinu 2010.

Þessi grein er sú fyrsta af þremur þar sem fjallað er um afleiðingar, orsakir og mögulegar aðgerðir gagnvart sjúkdómsbyrði íslensku þjóðarinnar, í þessari röð.

JÓLAPEYSAN

30. OKTÓBER - 13. DESEMBER

AUÐVELT
AÐ VERA MEÐ
www.jolapeysan.is

Styrktu verkefni Barnaheilla og sendu **SMS** með textanum „jól“
í síma **903 1510 - 903 1520 - 903 1550** fyrir 1.000, 2.000 eða 5.000 krónur.

Það er ástæða til að segja þetta aftur: Árið 2010 glötuðust á Íslandi 68 þúsund „góð æviár“ vegna ótímabærs dauða eða örorku – og ýmislegt bendir til að ástandið sé mögulega að versna.

Mikil þjóðhagsleg verðmæti

Þótt vissulega verði seint hægt að koma í veg fyrir öll ótímabær dauðsföll eða örorku má gera sér í hugarlund hvaða áhrif það hefði ef hægt væri að narta aðeins í helstu áhættuþættina: Ef við gætum með forvörnum fækkað glötuðum góðum æviárum um 1% næmi þjóðhagslegt verðmæti þeirra aðgerða (með nokkurri einföldun) 3,5 milljörðum króna á ári miðað við verga landsframleiðslu á mann.

Það er kannski ástæða til að segja þetta líka aftur: Með því að lækka sjúkdómabyrðina um aðeins 1% gæti ávinningurinn numið 3,5 milljörðum á ári, mælt í vergri landsframleiðslu.

Lítum nú nánar á hvar við gætum borið niður til að vinna á sjúkdómsbyrðinni.

Samkvæmt WHO var mesti heilsufarsskaði meðal Íslendinga ekki af völdum krabbameina eða hjarta- og æðasjúkdóma. Nei, krabbamein og hjarta- og æðasjúkdómar voru í 3. og 4. sæti á eftir stoðkerfisröskunum og geðsjúkdómum. Þar á eftir í 5. sæti koma áverkarnir af völdum slysa, ofbeldis eða sjálfsskaða, alls 10 prósent. Aðeins tæp 5% heilsufarsskaðans hljótast af smitsjúkdómum, fæðingartengdum atvikum og næringartengdum sjúkdómum.

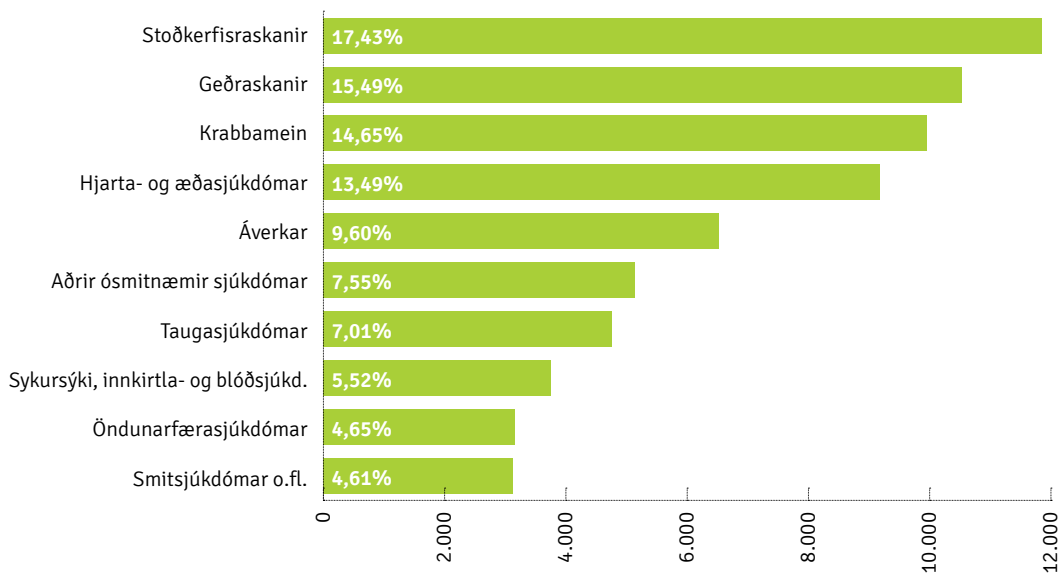
En er það ekki með ólíkindum að þessir stærstu skaðvaldar skuli vera sjúkdómaflokkar sem alla jafna hljóta minni umfjöllun og jafnvel enn minni samúð og skilning en drápararnir krabbamein og hjartasjúkdómar?

Glötuð góð æviár skiptast nefnilega í ótímabæran dauða annars vegar og ár lifuð með örorku hins vegar, eins og áður er getið. Með þessum mælikvarða er örorka stærri skaðvaldur en dauði í hlutföllunum 3 á móti 2. Ekki skal hér gerð tilraun til að reikna út samfélagslegan skaða umfram það að minna á að hvert prósentustig sem næst að draga úr glötuðum góðum æviárum samsvarar 3,5 milljörðum króna

„Með því að lækka sjúkdómabyrðina um aðeins 1% gæti ávinningurinn numið 3,5 milljörðum á ári, mælt í vergri landsframleiðslu.“

Heilsufarsskaði Íslendinga eftir orsökum

Stoðkerfisraskanir eru ástæður tæplega eins fimmta af öllum heilsufarsskaða

í vergri landsframleiðslu. (Myndin er auðvitað flóknari en svo, því öll eftirspurn í hagkerfinu telur með í vergri landsframleiðslu – líka örorkubætur.)

En hvar skyldum við geta ráðist að rótum vandans og takmarkað skaðann? Fyrsta skrefið er að skoða hvernig örorka og dauði skiptast milli einstakra sjúkdómaflokka.

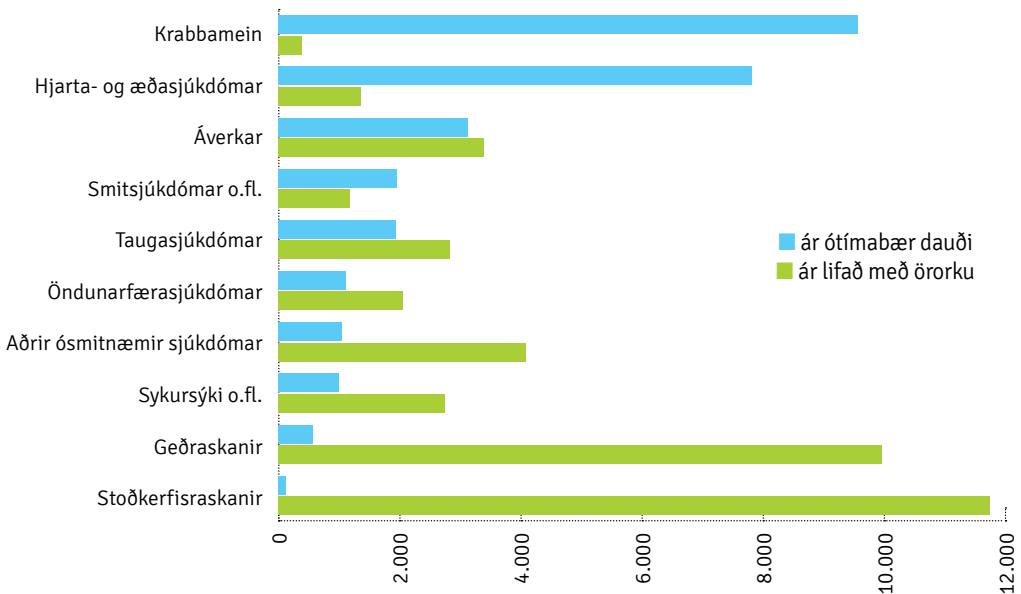
Tvö þúsund látast á ári

Á Íslandi látast um 2.000 manns á ári. Krabbamein og hjarta- og æðasjúkdómar valda 68% dauðsfalla og 61% glataðra æviára en þó einungis um 28% af heildarsjúkdómsbyrðinni mælt í „glötuðum góðum æviárum“. Dauðsföllum af völdum krabbameina hefur fjölgað um fimmtung síðan 1990 þótt glötuðum æviárum hafi lítið fjölgað (fólk deyr eldra). Betri árangur hefur náðst með hjarta- og æðasjúkdóma, þar sem dauðsföllum hefur fækkað um 10% síðan 1990 og glötuðum

Glötuð góð æviár Íslendinga skiptast í ótímabæran dauða og örorku

Á þessum mælikvarða er örorka stærri skaðvaldur en dauði í hlutföllunum 3:2

æviárum fækkað enn meira. Dauðsföllum sem og glötuðum æviárum af völdum smitsjúkdóma ýmiss konar hefur fækkað um þriðjung á síðustu 30 árum. Eru þá aðeins ótaldir áverkar og taugasjúkdómar af helstu banameinum Íslendinga.

Um 5% íslensku þjóðarinnar eru öryrkjar. Stoðkerfisraskanir og geðraskanir valda 66% skráðra örorkutilfella samkvæmt tölum frá Tryggingastofnun vegna 2011 – nokkru meira en þau 55% sem komu til vegna sömu sjúkdómaflokka árið 2010 samkvæmt WHO. Kannski gefur það vísbendingu um að örorkutilfellum vegna þessara sjúkdóma sé að fækka. Tíðni sykursýki er lág á Íslandi samanborið við OECD þrátt fyrir að hafa aukist um þriðjung síðan 1990. Á síðustu árum hefur þjóðin hins vegar verið að þyngjast mjög, sem ekki veit á gott varðandi tíðni sykursýki í framtíðinni. Tíðni langvinnrar lungnateppu hefur aukist um tæpan þriðjung

síðan 1990, hvort sem mælt er í glötuðum æviárum eða árum lifað með örorku. Eru þá upptaldir stærstu skaðvaldarnir hvað örorku varðar, aðrir en áverkar og taugasjúkdómar.

Sem sagt: Heilsufarsskaða íslensku þjóðarinnar á ári hverju má mæla sem 68 þúsund „glötuð góð æviár“ þeirra sem deyja fyrir aldur fram eða hljóta örorku það sem eftir er ævinnar, samkvæmt Alþjóðaheilbrigðisstofnuninni. Um helmingur þessa heilsufarsskaða er á áhrifasviði lífsstíls og má mæla í tugum ef ekki hundruðum milljarða króna í tapaðri landsframleiðslu.

Í næstu grein verður fjallað um áhættuþætti að baki þeim sjúkdómaflokkum sem hér hafa verið ræddir og varpað ljósi á orsakirnar á bak við þessar miklu afleiðingar.

SJÖFALDUR ÞANN SJÖUNDA!

Sjöfaldur Lottópottur stefnir í
85 heillandi milljónir.

07/12 2013 | WWW.LOTTO.IS

FADE IN:

EXT: GATA Í REYKJAVÍK - DAGUR

Á myrkum desembermorgni gengur lítil stúlka eftir snævi þakinni götu í miðbæ Reykjavíkur. Hún staldrar við og kveikir á eldspýtu. Í bjarmanum af sér hún fartölvu og hælaskó. Loginn deyr út.

Nú kveikir hún á annarri eldspýtu. Umhverfið lýsist upp og hún sér nærföt, grænar baunir og hamborgarhrygg. Nú tekur hún upp þriðju eldspýtuna og dregur hana eftir stokknum ...

Engin jól án ...

MARKAÐSMÁL

Ragnar Jónsson og Kári Sævarsson

Nú eru blöðin að fyllast af auglýsingum og bæklingum. Þá læðist að sú tilfinning að jóla-tímabilið sé alltaf að byrja fyrr. Í sjónvarpinu skjóta upp kollinum bókauglýsingar með tilvitnunum í bókadóma og stjórnujóf, yfirleitt með gáfulegum tóni, og í útvarpinu klingja sleðabjöllurnar. Jólavertíðin er byrjuð hjá kaupmönnum og auglýsingastofunum þeirra.

Hvernig eru bestu jólaauglýsingarnar og af hverju eru þær góðar?

Jólin eru hátíð hinna tilfinningalega hlöðnu auglýsinga og þar hefur Coca-Cola lengi verið í fararbroddi. Flestir hljóta að kannast við *I'd Like to Teach the World to Sing* (in Perfect Harmony) auglýsinguna frá 1971. Í henni safnast saman fólk af öllum kynþáttum og syngur fallett lag um einingu og samhlóm heimsins og hvernig gosdrykkur getur sameinað ólíka hópa. Í lok auglýsingarinnar sést hvernig þessi margliti kór myndar jólatré í brekkunni þar sem hann situr. Skilaboðin: Jólin sameina fólk.

Kókauglýsingin sýnir að sú tilfinningalega hlaðna markaðssetning sem bransapressan keppist við að tala um sem mikilvæga nýjung og afleiðingu samfélagsmiðlanna er í raun og veru gamalt vín á nýjum belgjum. Samvera, friður og samfélagsleg ábyrgð. Þetta er allt í ríkum mæli í þessari rúmlega fjörutíu ára gömlu auglýsingu.

Í seinni tíð hefur stórverslanakeðjan John Lewis í Bretlandi orðið þekkt fyrir jólaauglýsingar sínar. Á hverju ári síðan 2007 hefur komið ný auglýsing með nýjum skilaboðum sem tengjast jólunum. Meðal skilaboðanna hafa verið „Gjafir sem þú getur ekki beðið eftir að gefa“ og „Ef þú þekkir manneskjuna, þá finnur þú gjöfina“. Þessar auglýsingar vekja mikla athygli hver jól, enda vel gerðar. Annað sem einkennir þær er lagavalið og útsetningar laga. Nær alltaf verða þekkt popplög fyrir valinu og eru þau sett í nýjan búning.

Í jólaauglýsingunni frá árinu 2011, sem er ein sú best heppnaða í seríunni, er ungur óþolinmóður drengur sýndur bíða eftir jólunum. Skilaboðin: Sælla er að gefa en þiggja.

Árið eftir fór snjókarl á vegum John Lewis í langt ferðalag en spurningin sem auglýsing þessarar jólavertíðar spyr er: Hver missir af jólunum? Það er sjálfur skógarbjörninn sem liggur í híði sínu og sefur öll jólin. Og það sem vekur hann? Vekjaraklukka frá John Lewis sem hin dýrin í skóginum gefa honum! Þarna er sögu um kærleiksríkt samband milli óvæntra aðila vel pakkað utan um vöru úr búðunum.

Jólaauglýsingar geta líka orðið að hefð í sjálfum sér. Í Danmörku hefur Tuborg birt skemmtilegar og einfaldar auglýsingar um jólasvein og hreindýrið hans í mörg ár. Fyrir mörgum Dönnum eru þær eflaust orðnar hluti af aðventunni. Krúttlegt sambandið milli hins þyrsta og veisluglaða hreindýrs og jólasveinsins sem nær ekki að sinna erindum sínum út af galsa hreindýrsins er jafnvel nokkuð sem fólk tengir við jólaamstrinu.

Það er ljóst að þær auglýsingar sem slá í gegn eru þær sem sameina best vísanir í hefðir og snerta áhorfendur tilfinningalega. Spurningin er: Eru auglýsendur að þynna út þessar hefðir með því að nýta þær til að selja vörur? Eða er jafnvel líklegt að auglýsendur hjálpi til við að viðhalda þeim? Minna þær fólk á, í auglýsingatíma sjónvarpsstöðvanna, að jólin eru hátíð sem allir eiga saman, að gleyma ekki minnstu bræðrum okkar meðal mannfólksins eða smáfuglanna? Dæmi hver fyrir sig.

Alvarlegasta tölvuárás Íslands- sögunnar

vodafone

Að morgni laugardagsins 30. nóvember var brotist inn á heimasíðu Vodafone á Íslandi. Slóð þess sem það gerði hefur verið rakin til Istanbúl í Tyrklandi. Honum, eða þeim, tókst að komast í gegnum glufur á öryggiskerfi Vodafone og stela gögnum sem samtals eru um 300 megabæt að stærð. Hann, eða þeir, birtu síðan öll gögnin á netinu.

Um er að ræða 79 þúsund smáskilaboð sem send höfðu verið af heimasíðu Vodafone á síðustu þremur árum, mikinn fjölda lykilorða viðskiptavina Vodafone að notendasíðum þeirra hjá fyrirtækinu, fjögur kreditkortanúmer og gríðarlegt magn upplýsinga um nöfn og kennitölur viðskiptavina. Stuldurinn, og birting gagnanna, er stórtækasta innrás í einkalíf Íslendinga sem nokkru sinni hefur átt sér stað.

Mús sem komst í gegnum litla glufu

Gögn benda til þess að fleiri en einn tyrkneskur tölvuþrjótur hafi staðið að innbrotinu. Líklega hafi einn byrjað en síðan hafi fleiri bæst við. Þrjótarnir nýttu sér veikleika í kóða á heimasíðu Vodafone og bjuggu sér þannig til bakdyr inn á síðuna. Gögnin sem stolið var voru færð út um þær bakdyr. Til að hylja spor sín gerðu þrjótarnir heimasíðu Vodafone óvirka. Fyrirtækið fullyrðir hins vegar að ekkert bendi til þess að þeir hafi komist inn í grunnkerfi Vodafone. Viðkomandi aðilar hafa greinilega verið að þreifa fyrir sér víðar hjá íslenskum fyrirtækjum. Forsvarsmenn Símans sögðu á opnum fundi í Umhverfis- og samgöngunefnd Alþingis í gærmorgun að sömu IP-tölur og tengdust árásinni á Vodafone hefðu verið skráðar inn í kerfi Símans skömmu síðar.

Því var ekki um stórtæka og þaulskipulagða árás að ræða að þessu sinni. Í hverjum mánuði eru milljónir skeyta nefnilega sendar á hýsingaraðila. Stór hluti þeirra inniheldur alls kyns hugbúnað sem ætlað er að auðvelda innbrot eða hagnýtingu upplýsinga. Viðmælendur Kjarnans í hýsingargeiranum eru sammála um að þeir aðilar sem komust inn í heimasíðu Vodafone tilheyri þeim hópi sem sé í slíkum „þreifingum“. Þeir séu eins og mús sem sé að narta í öryggið

hjá fyrirtækinu og hafi einfaldlega fundið litla glufu sem hún nýtti sér til að komast inn. Músin fór svo sömu leið út með gögnin.

Stöðugt er verið að „þreifa“ á kerfum fjarskiptafyrirtækja og annarra hýsingaraðila hérlendis. Vodafone hefur til dæmis upplýst að fjórar til fimm alvarlegar tilraunir séu gerðar til innbrots hjá fyrirtækinu á mánuði. Sömu sögu segja aðrir viðmælendur Kjarnans sem glíma við svipaðar aðstæður. Stanslaust sé verið að gera tilraunir til innbrota. Þetta sé hins vegar í fyrsta sinn sem slíkt hafi tekist.

Aldrei hafi verið spurning um hvort þetta myndi gerast, heldur hvenær.

FARIÐ VERÐUR AF STAÐ MEÐ STJÓRNSÝSLUMÁL GAGNVART VODAFONE

Björn Geirsson, forstöðumaður lögfræðideildar Póst- og fjarskiptastonunar, segir að vefkerfi falla almennt ekki undir fjarskiptalög, en gögnin sem Vodafone vistaði í lengri tíma en sex mánuði voru vistuð í vefkerfi fyrirtækisins.

„Fjarskiptalög taka til almennra fjarskiptaneta. Í reglum um öryggi persónuupplýsinga í almennum fjarskiptanetum er mælt fyrir um að þær taki til almennra fjarskiptaneta svo og upplýsingakerfa sem þau styðjast við og tengjast. Vefkerfi sem m.a. býr yfir þeim eiginleikum að senda skilaboð sem fara um almenn fjarskiptanet og varðveitir auk

þess efni skilaboðanna teljum við að falli undir umræddar öryggisreglur og ákvæði fjarskiptalaga um varðveislu og eyðingu upplýsinga um fjarskipta-sendingar. Farið verður af stað með stjórnslumál gagnvart Vodafone um hvernig öryggismálum var háttáð í þessu vefkerfi og hvers vegna upplýsingarnar voru varðveittar svo lengi sem raun ber vitni. Þá mun afstaða Vodafone formlega koma fram, til dæmis hvort fjarskiptalög og öryggisreglur PFS taki til þessa vefkerfis, en verði ágreiningur um það mun PFS skera úr um hann.“

Mjög persónuleg skilaboð

Smáskilaboðin sem birt voru eru mörg hver mjög persónuleg. Þau snúast mörg um kynlíf eða aðra innilega hluti. Þau geta því bæði verið viðkvæm og auðmýkjandi fyrir þá sem þau sendu og þá sem tóku á móti þeim. Auk þess er meðal annars í þeim að finna samskipti milli þingmanna, sérstaklega Framsóknarflokksins. Þeir hafa þurft að útskýra skilaboð sín og samhengi þeirra í fjölmiðlum í framhaldinu.

Settar hafar verið upp síður á netinu þar sem svæsnustu skilaboðin eru endurbirt. Þær hafa notið mikilla vinsælda og

ljóst að margir Íslendingar njóta þess að hnýsast með þessum hætti í einkalíf lands sinna. Auk þess hafa valdir fjölmiðlar gert mörgum gagnanna skil. Í kjölfarið hafa sprottið upp deilur milli lögfróðra manna um hvort það sé skýrt lögbot að birta persónuupplýsingar af þessu tagi, sérstaklega ef þær falla undir þann flokk að „eiga erindi við almenning“. Færa má góð rök fyrir því að skilaboð þingmanna á milli falli undir þá skilgreiningu. Það á síður við um persónuleg og innileg skilaboð tveggja einstaklinga.

Þriggja ára tímabil

Skilaboðin voru send á tímabilinu 1. desember 2010 og fram að innbrotsgæði. Þjófurinn náði, eins og áður sagði, 79 þúsund skilaboðum og birti. Alls voru sendendur þeirra um 5.100 talsins og um helmingur þeirra sendi einungis ein skilaboð. Dæmi voru þó um einstaka sendendur sem sendu þúsundir skilaboða.

Því varð einungis hlutfallslega lítil hluti þeirra rúmlega 100 þúsund viðskiptavina sem Vodafone er með fyrir beinum skaða.

Samkvæmt fjarskiptalögum má einungis geyma gögn fjarskiptafyrirtækja í sex mánuði. Ljóst er að Vodafone braut gegn þeim lögum, enda er hluti þeirra skilaboða sem stolið var mun eldri en það. Fyrirtækið hefur skýrt mistökin með þeim hætti að viðskiptavinum hafi verið boðið að geyma send SMS-skilaboð á heimasíðu Vodafone. Til að skilaboðin yrðu ekki geymd þurfti að taka tiltekið hak, sem sagði „Vista í samskiptasögu“, af. Með því þurftu viðskiptavinirnir sjálfir að sýna frumkvæði að því að koma málunum þannig fyrir að skilaboðunum yrði eytt í samræmi við lög. Við það hafa margir viðskiptavinir sett spurningarmerki.

Mikill skaði

Skaðinn sem traust gagnvart fyrirtækinu hefur orðið fyrir er hins vegar mikill. Vodafone hefur tapað miklu trausti hjá viðskiptavinum sínum og forsvarsmenn fyrirtækisins reyna ekki að fela það.

Á fyrstu fjórum dögum eftir að upplýst var um innbrotið hættu til að mynda 297 viðskiptavinir í þjónustu hjá Vodafone, sem er um tvöfalt hærri tala en á sama tímabili í vikunni á undan. Hin símafyrirtækin hafa fundið fyrir því með öfugum formerkjum. Gunnhildur Arna Gunnarsdóttir, upplýsingafulltrúi Símans, staðfestir til að mynda að síðustu dagar hafi verið annasamir og töluverður hópur nýrra viðskiptavina hafi komið í viðskipti.

Samkvæmt upplýsingum frá Hrannari Péturssyni, framkvæmdastjóra samskiptasviðs Vodafone, hefur enginn af stærstu viðskiptavinum Vodafone, sem margir hverjir eru á meðal stærstu fyrirtækja og stofnana landsins, sagt upp samningi sínum eftir atburði helgarinnar.

Þá hefur verið greint frá því í fjölmiðlum að einhverjir þeirra viðskiptavina sem eigi þau skilaboð sem lekið var á netið ætli sér að kæra fyrirtækið. Hrannar segir engar upplýsingar um slíkar kærur hafa borist en vissulega hafi Vodafone heyrt af fyrirætlunum um slíkt í gegnum fjölmiðla. „Þeir sem kjósa að kæra fyrirtækið þurfa að snúa sér til lögreglu en við höfum engar upplýsingar fengið frá henni.“

Spurður hvort Vodafone muni viðurkenna fébótaábyrgð eða miskabótaábyrgð gagnvart þeim sem telja sig hafa orðið fyrir tjóni eða hvort reynt verði á málin fyrir dómstólum ef þau verði höfðuð segir Hrannar að fyrirtækið hafi enn ekki tekið afstöðu til þess.

Samkvæmt upplýsingum Kjarnans leitaði stjórn Vodafone eftir lögfræðiáliti um ábyrgð sína á málinu og var niðurstaða þess sú að stjórnin bæri enga lagalega ábyrgð. Kjarninn óskaði eftir því við Heiðar Má Guðjónsson, stjórnarmann í Vodafone, að fá álitnið afhent. Hann vildi ekki verða við þeirri beiðni.

FORDÆMISGEFANDI SAMNINGAR UM MISKABÆTUR

Gísli Tryggvason, talsmaður neytenda, segist hafa óskað eftir því við Vodafone að fá upplýsingar um hvernig fyrirtækið ætlaði að bæta fyrir brot gegn hagsmunum og réttindum neytenda. Hann hafi fengið þau svör að erindið yrði tekið fyrir á stjórnarfundum Vodafone sem fór fram í gærkvöldi. Aldrei áður hefur verið samið um miskabætur til neytenda héraðs svo vitað sé og því væri um mikið fordæmis-mál að ræða, að sögn Gísla.

Aðspurður segir Gísli að þar sem líklegt sé og jafnvel viðurkennt af hálfu fyrirtækisins að Vodafone

hafi brotið fjarskiptalög með því að vista innihald smáskilaboða lengur en heimilt er að hámarki þurfi vart að deila um bótagrundvöllinn. Hins vegar vilji svo vel til fyrir neytendur að ekki sé aðeins í stjórnarskrá kveðið á um „friðhelgi einkalífs, heimilis og fjölskyldu“ heldur sé einnig í skaðabótalögum sérstök lagaheimild til þess að láta þann sem „ábyrgð ber á ólögætri meingerð gegn frelsi, friði, æru eða persónu annars manns greiða miskabætur til þess sem misgerð var við“.

Lítill áhrif á gengi á markaði

Auk þess er móðurfélag Vodafone skráð á íslenskan hlutabréfamarkað. Innbrotið hafði augljóslega áhrif á gengi bréfa í félaginu, þar sem þau lækkuðu um tólf prósent á mánudag. Sú lækkun er mjög mikil, sérstaklega þegar horft er til þess að félagið er að langstærstum hluta í eigu lífeyrissjóða, fjármálafyrirtækja og fjárfestingarsjóða sem eru fastir með það fé sem þeir hafa til fjárfestingar innan fjármagnshafta. Þar er, vægast sagt, ekki um auðugan garð að gresja í fjárfestingum og erfitt að færa sig úr stöðu í skráðu félagi ef vondar fréttir af því berast. Íslenskur hlutabréfamarkaður er því mjög grunnur og endurspeglar ekki alltaf raunverðmæti félaganna sem á hann eru skráð, heldur eftirspurnina sem er eftir bréfum í þeim. Höftin ýkja þá eftirspurn verulega.

Því er ekki líklegt að innbrotið muni hafa langtímaáhrif á gengi Vodafone. Gengi félagsins stóð enda í stað á þriðjudag og hækkaði lítillega aftur í gær.

Netöryggissveit Íslands

vodafone

FJARSKIPTI

Pórlaug Ágústsdóttir
thorlaug@gmail.com

Fæstir netnotendur gera sér grein fyrir því hversu mikil „lögleysa“ ríkir á internetinu. Fyrir flesta snýst netfrelsi aðallega um að geta skoðað það sem maður vill og nýtt tjáningarfrelsi sitt, en netfrelsi snýst um mun meira en það. Netfrelsi snýst líka um öryggi, að geta treyst þeirri þjónustu sem er í boði, að viðskipti manns séu örugg og að einkamál séu ekki borin á torg umfram það sem maður sjálfur deilir á samskiptamiðlum.

En hið sýnilega net er í raun eins og toppur á ísjaka, undirbyggjandi eru gríðarlega flókin kerfi, yfir tíu þúsund terabæt af gögnum liggja á internetinu og daglega fer ógnarmikið magn af gagnasendingum fram og til baka um allan heim. Gróft áætlað er talað um að einungis 20 prósent af öllum tölvupóstsendingum séu „bréf með erindi“, þ.e. raunverulegir póstar frá manneskju til manneskju með erindi, en ekki fjöldapóstur, þjónustusendingar eða svokallað „spam“. Þes utan er netið fullt af „skriðdýrum“, forritum sem rekja sig áfram og hafa einhverja virkni, sem er til dæmis að safna netföngum, að pósta sjálfkrafa auglýsingum, að skanna vefsíður og skrá á leitarvélar, kortleggja „undirheima“ vefheima og svo mætti lengi telja.

Hakk er viðhorf

Hakk er einn af þeim hlutum sem hafa fylgt netinu frá upphafi. Hakk er ekki það sem flestir halda að það sé, hakk er viðhorf. Hakkarar horfa á venjulegan hlut og reyna að ná nýrri notkun út úr honum. Fólk sem rífur hluti í sundur til þess eins að skilja hvernig þeir virka þegar það setur dótið saman aftur. Hakkarar nýta sér kerfi sem fyrir er á „nýstarlegan“ eða frumlegan hátt til að ná fram markmiði sínu, til dæmis að nýta sér „virkni“ í Facebook til að láta banna fólk með skoðanir sem eru andstæðar manns eigin og þar fram eftir götunum.

Hökkurum má almennt skipta í litatóna; hvíta, grúa og svarta hakkara. Þeir hvítu eru hakkarar sem öryggisprófa kerfi í þeim tilgangi að bæta þau, fólk sem er í vinnu eða hefur það að áhugamáli að finna glufur til að gera kerfi öruggari.

Gráir hakkarar eru þeir sem hakka sig inn í tölvukerfi eða inn á notendur til að skoða, líta á það sem eins konar markmið að komast inn fyrir til að litast um, en hafa í raun ekki neitt slæmt í hyggju annað en „heiðurshakkið“ og að geta sagt frá því opinberlega að hafa, til dæmis, náð að hakka lögregluna eða útlendingaeftirlitið. Svartir hakkarar eru svo þeir sem hakka sig inn í tölvukerfi eða markvisst nota algrím með einbeittum brotavilja til að opna leiðir inn í kerfi, þá til að ná í upplýsingar til að selja eða til að eyðileggja. Hakkarinn sem braust inn til Vodafone um nýliðna helgi breyttist úr gráum hakkara í svartan um leið og hann birti persónugögn, því almennt eru hakkarar fylgjandi friðhelgi einkalífsins og birta upplýsingar sem eru vandræðaleg fyrir fyrirtæki frekar en upplýsingar úr einkalífi fólks.

Árásirnar sífellt algengari og skipulagðari

Íslensk fyrirtæki og stofnanir hafa orðið fyrir netárásum frá því á frumdögum netsins og árásirnar gerast sífellt algengari og skipulagðari. Iðnaðarnjósniir í gegnum hakk eru eitt stærsta vandamál vestrænna fyrirtækja. Samkvæmt Vanity Fair er búið að brjótast inn í nær öll Fortune 500-fyrirtækin og stela viðskiptaleyndarmálum, allt frá formúlum að lyfjum að teikningum að vélarhlutum yfir í viðskiptamannalista og bankayfirlit. Iðnaðarnjósniir eru víða stundaðar skipulega

Netárásir algengar

Íslensk fyrirtæki og stofnanir hafa oft orðið fyrir árásum og verða þær sífellt alvarlegri. Kostnaður við netöryggi vex stöðugt á heimsvísu.

af verktakafyrirtækjum sem taka að sér að brjótast inn í tölvukerfi samkeppnisaðila til að annaðhvort komast þar að leyndarmálum eða eyðileggja.

Þrátt fyrir að vera framarlega í tækni og vefmálum á heimsvísu hafa íslensk stjórnvöld ekki sýnt málaflöknum mikinn áhuga. Íslensk fyrirtæki hafa um langa hríð þurft að bregðast við þessum árásum, sér í lagi þessa dagana þar sem Ísland er „hot target“ á hit-listum hakkheima. Kjarninn ræddi við fjölmarga hugbúnaðarsérfræðinga, sem allir voru sammála um að almennt væri landið ekki vel á sig komið í veföryggismálum, að ákveðnum geirum undanskildum, svo sem íslenska netbankageiranum, en íslenskir netbankar eru almennt taldir með þeim bestu sem bjóðast. En vegna fámennis þjóðarinnar er tiltölulega smár hópur tæknimanna með góðan skilning á netöryggismálum landsins og þeir sjá um varnir fjarskiptafyrirtækja og „halda okkur á floti“ eins og einn viðmælenda orðaði það. Traust tæknimanna á Póst- og fjarskiptastofnun var almennt ekki mikið, en einn viðmælenda kom með þá samlíkingu að stofnunin minnti dálítið á Fjármálaeftirlitið fyrir Hrun, fámenn og fjársvelt og þó að starfsfólkið væri allt af vilja gert hefði það einfaldlega ekki burði til að takast á við það risavaxna verkefni sem fjarskipta- og netvæðing samfélagsins er.

Búinn að reyna við fjölmargar aðrar síður

Netárásir eru mun algengari en fólk gerir sér grein fyrir og rata sjaldnast í fréttir; vefir stærri einkafyrirtækja og opinberra aðila verða ítrekað fyrir árásum og tilraunum til innbrota og augljóst er að aðferðirnar eru bæði skipulagðar og þrálátar. Hakkarinn sem braust inn hjá Vodafone er búinn að reyna við fjölmargar íslenskar vefsíður undanfarið og er enn að, en einungis tveir dagar eru liðnir síðan tilraun til innbrots á vefkerfi Símans kom frá sömu IP-tölunni í Istanbul. Almenn „hlutlaus“ fyrirtæki lenda ekki oft í árásum en þó má segja að því stærra sem fyrirtækið er og því meiri vefþjónustu sem boðið er upp á, þeim mun meiri er freistingin fyrir þrjótana. Íslensk fjarskiptafyrirtæki og bankar lenda að meðaltali í

slíkum tilraunum 2-3 sinnum í mánuði núorðið, samkvæmt Ómari Svavarssyni, forstjóra Vodafone, og heimildarmenn Kjarnans innan fjarskipta- og bankageirans staðfesta svipaða tíðni. Vefsvæði stjórnvalda verða einnig fyrir reglulegum árásum, bæði „overload/deny service“-árásur sem ganga út á að þruga gríðarlegu magni af netumferð/gagnabeiðnum inn á vefþjóninn/gagnagrunninn undir síðunni eða beinlínis innbrotstilraunir í vefkerfi og opnar gáttir.

island.is og iceland.org hafa orðið fyrir árásum

Að sögn Bjarnar Sigurðssonar, vefstjóra Forsætisráðuneytisins, voru öryggismál ein af aðalástæðunum fyrir því að vefir stjórnarráðsins eru nú hýstir af þjónustuaðilum og haldið aðskildum frá öðrum gögnum og búnaði hins opinbera. Vefirnir island.is og iceland.org hafa báðir orðið fyrir reglulegum árásum tölvuþrjóta, en um er að ræða vefi í almannaþjónustu; formlega upplýsingavefi íslenskra stjórnvalda, sem gegna mikilvægu hlutverki, rétt eins og Ríkisútvarpið með ruv.is og Almannavarnir með sínum upplýsingaveitum.

Vodafone-lekinn sýnir fram á hversu snúið það getur verið að skilgreina nútímataækni, því almennt falla vefkerfi ekki undir fjarskiptalög, þar sem þau taka til almennra fjarskiptaneta og vefsíður hafa verið skilgreindar nær því að vera fjölmiðill, en mörkin þarna á milli geta oft á tíðum verið óljós þar sem samtengingar gagna gera erfitt að greina hvar eitt kerfi endar og annað tekur við. Almennt gilda lög um persónuvernd þegar kemur að gögnum sem er safnað og unnið með í gegnum vefþjónustur, en eftirlit með vefsíðum og gagnavinnslu er afskaplega snúið og notendur ættu að spyrja sig í hvert sinn sem þeir skrá persónuupplýsingar sínar á einhverja netþjónustu: „Er í lagi að þessar upplýsingar komi fyrir allra augu?“

CERT-IS netöryggisveit Íslands

Árið 2008 var gefin út skýrsla um netöryggi á Íslandi sem í framhaldinu varð kveikjan að stefnumótun og lagasetningu í samráði við fjarskipta- og tæknifyrirtæki sem tók alllangan

tíma, en samkvæmt heimildarmönnum Kjarnans mat þáverandi samgönguráðherra, Kristján Möller, málið ekki sem áriðandi. Lög um netöryggi voru því ekki sett fyrr en árið 2012, en reglugerð um nefndina tók ekki gildi fyrr en í júní nú í sumar og nefndin er því einungis búin að vera starfandi í nokkra mánuði þegar hún þarf að takast á við stærstu netárás Íslandssögunnar. CERT-IS er nokkurs konar ígildi stjórnstöðvar almannavarna gagnvart netheimum. Höfuðáherslan er á vernd ómissandi upplýsingainnið er varða þjóðaröryggi, en teymið starfar fyrst og fremst með fjarskiptafyrirtækjum og er tengiliður við erlenda aðila.

Á nefndarfundum Umhverfis- og samgöngunefndar Alþingis með forsvarsmönnum Vodafone hinn 4. desember kom fram að fyrirtækið taldi skorta vettvang fyrir samvinnu í öryggis-

Ráðamenn

Hanna Birna Kristjánsdóttir segir að taka þurfi netöryggi almennings til alvarlegrar skoðunar eftir netárásina á Vodafone.

málum, til dæmis til að deila með sér upplýsingum um öryggismál. Fór Ómar fram á að Netöryggissveitin svokallaða yrði slíkur vettvangur og þá með aðkomu fleiri aðila, s.s. bankanna og annarra aðila sem reka vefþjónustur sem teljast til mikilvægrar eða grunnþjónustu. Hrafnkell V. Gíslason, forstjóri Póst- og fjarskiptastofnunar, tekur vel í tillögur Ómars en bendir á að CERT-IS eigi að vera sá vettvangur sem skrái netárásir. Sjálfsagt sé þó að skoða hvort fleiri aðilar eigi að koma að þeim málum.

Þetta hlutverk CERT-IS virtist almennt ekki þekkt meðal þeirra tæknimanna sem Kjarninn ræddi við, en Hrafnkell benti á að samkvæmt lögum væri það í verkahring Ríkislögreglustjóra að skilgreina vefi sem væru mikilvægir fyrir almannahag og þyrfti því að vernda sérstaklega. Slíkir vefir eru eins og áður getir vefir fjarskiptafyrirtækjanna, en einnig bankar, upplýsingasíður stjórnvalda og almannavarna, Ríkisútvarpið, bankastofnanir og svo mætti telja. Engin slík greining hefur enn farið fram hjá Ríkislögreglustjóra og var Póst- og fjarskiptastofnun ókunnugt um stöðu þess verkefnis.

Óháðri úttekt lofað

Innanríkisráðherra, Hanna Birna Kristjánsdóttir, lofaði í kjölfar nýliðinna atburða að gerð yrði óháð úttekt á netöryggi almennings. en tilgangur úttektarinnar er „að greina heildstætt stöðu netöryggis á Íslandi, ábyrgð fjarskiptafyrirtækja, eftirlit opinberra stofnana, gæði lagarammans og réttarstöðu neytenda“. Á þessari stundu er óljóst hverjir munu vinna slíka úttekt og hverjum skýrslan skuli óháð, en þegar Kjarninn fór í prentun hafði Póst- og fjarskiptastofnun ekki borist erindi um að framkvæma slíka úttekt. Samkvæmt tilkynningu ráðherra skal niðurstaða úttektarinnar liggja fyrir í lok janúar næstkomandi.

Ljóst er að Netöryggissveit Íslands á ærið verkefni fyrir höndum og að eigi hún að sinna skyldum sínum þarf töluvert að auka skilning ráðamanna og almennings alls á netöryggi. Fjölmarginir viðmælendur Kjarnans tóku undir þá samlíkingu að staða Netöryggissveitarinnar væri að mörgu leyti samþærileg við stöðu Fjármálaeftirlitsins fyrir Hrun, þar sem fámenn eftirlitsstofnun, með veik úrræði, á að hafa eftirlit og aðhald með þeim sem kosta reksturinn, á sama tíma og lagumhverfið er bæði óljóst og flókið og tækniumhverfið síbreytilegt. CERT-IS verkefnið hefur ekki náð að virkja fyrirtæki og hagsmunaaðila til samstarfs að sama marki og CERT-teymi annarra landa hafa náð að gera, en pólitískur stuðningur og skilningur á mikilvægi upplýsingatækni er forsenda fyrir því að íslensk hugbúnaðarfyrirtæki haldi samkeppnishæfni sinni.

Við Seðlabankann

Porgeir Eyjólfsson, starfsmaður Seðlabanka Íslands og umsjónarmaður fjárfestingarleiðarinnar svokölluðu, sést hér kíkja í síma sinn fyrir utan Seðlabanka Íslands.

Til hamingju með 5 ára afmæli hafta

EFNAHAGSMÁL

Magnús Halldórsson
magnush@kjarninn.is

Seðlabanki Íslands hélt 28. nóvember síðastliðinn upp á fimm ára afmæli fjármagnshafta með málstofu í Hörpunni. Ekki er þó mikið gleðiefni að „afmælisbarnið“ hafi náð að verða þetta gamalt, miðað við yfirlýsingar sem komu fram þegar fjármagnshöftin voru sett á um að þau væru ekki hugsuð til langs tíma.

Ræðumenn voru Geir H. Haarde, fyrrverandi forsætisráðherra, Franek Rozwadowski, fyrrverandi sendifulltrúi Alþjóðagjaldeyrissjóðsins hér á landi, og Patrick Honahan, seðlabankastjóri Írlands.

Ríftaðír voru upp haustið dramatíska 2008 þegar íslenska bankakerfið hrundi eins og spilaborg dagana 7. til 9. október, alþjóðafjármálamarkaðir frusu, þjóðnýting á helstu banka- stofnunum Bretlands varð að veruleika og fordæmalaugar neyðaraðgerðir einkenndu verkefni stjórnvalda víðast hvar.

Því miður

Geir H. Haarde hefur undanfarin ár haldið fjölmörg erindi á erlendri grundu um atburðina haustið 2008, setningu neyðarlaga og atganginn þegar þau voru samþykkt. Hann sagði neyðarlagasetningu hafa verið rétta ákvörðun og skipt sköpum fyrir efnahagslíf þjóðarinnar. Eftir á að hyggja hefðu neyðarlög verið besta leiðin út úr vandanum en fjarri því sú eina. Í ræðu sinni fjallaði hann líka um fjármagnshöftin og sagði að þau hefðu aðeins verið hugsuð til skamms tíma og það væri miður að þau hefðu verið þetta lengi.

Franek Rozwadowski greindi í stórum dráttum áætlun AGS og íslenskra stjórnvalda og hvernig hún hefði reynst með tilliti til fjármagnshaftanna. Hann ítrekaði í ræðu sinni það sem áður hefur komið fram um að afnám hafta þyrfti að eiga sér stað í réttum aðstæðum í hagkerfinu þar sem jafnvægi væri komið á og spennan í kerfinu væri minni en nú. Krónueign erlendra aðila, þar með talið þrotabú föllnu bankanna, væri lykilatriði varðandi það hvernig leyst yrði úr þeirri stöðu. Það þyrfti að gerast samhliða eða áður en höftum yrði aflétt.

Viðspyrna á Írlandi

Patrick Honahan sagði neyðarlagasetninguna hafa tekist vel á Íslandi en erfitt væri að bera aðstæður hér saman við stöðu annars staðar, þar á meðal á Írlandi. Þar í landi hefði verið mikil eignabóla líkt og hér, ekki síst á fasteignamarkaði, en grunnur fjármálakerfisins hefði verið annar, ekki síst þar sem myntin á Írlandi er evra. Af þessum sökum hefðu viðbrögð stjórnvalda verið önnur en hér en samt miðað að sama marki, það er að koma á stöðugu fjármálakerfi og koma í veg fyrir upplausn og stöðvun fjárflæðis. Heildar-

umfang aðstoðar stjórnvalda á Írlandi til Írlandsbanka (Bank of Ireland) nam 4,8 milljörðum evra (evran 162 krónur). Í gær var tilkynnt að Írlandsbanki myndi endurgreiða stjórnvöldum hluta þessarar skuldar, sem nemur 1,8 milljörðum evra. Stefnan til framtíðar er að stjórnvöld fái allt sitt til baka, og selji hlutfé sitt í bankanum, sem nemur nú 15 prósentum. Írúrn hefur gengið vel að endurvekja traust á landinu á alþjóðlegum fjármálamörkuðum, þó að erfiðleikar séu ennþá miklir. Atvinnuleysi mælist 12,8 prósent, sem er það lægsta síðan í byrjun árs 2009.

VONBRIGÐI AÐ SMÆRRI FYRIRTÆKI HAFI EKKI NÝTT SÉR MARKAÐINN

Á ríflega fimm árum frá hruni hefur hlutabréfmarkaður hér á landi verið að rísa úr rústum og vaxið hratt á skömmum tíma, með góðri ávöxtun fyrir fjárfesta sem hafa tekið þátt í uppbyggingunni frá byrjun. Áhyggjur hafa þó verið nokkrar, einkum vegna hafta og smæðar markaðarins, um að fjármagnshöft séu að ýta undir hækkan á hlutabréfum. Kjarninn beindi fyrirspurnum varðandi þessi atriði til Páls Harðarsonar, forstjóra Nasdaq OMX Kauphallar Íslands.

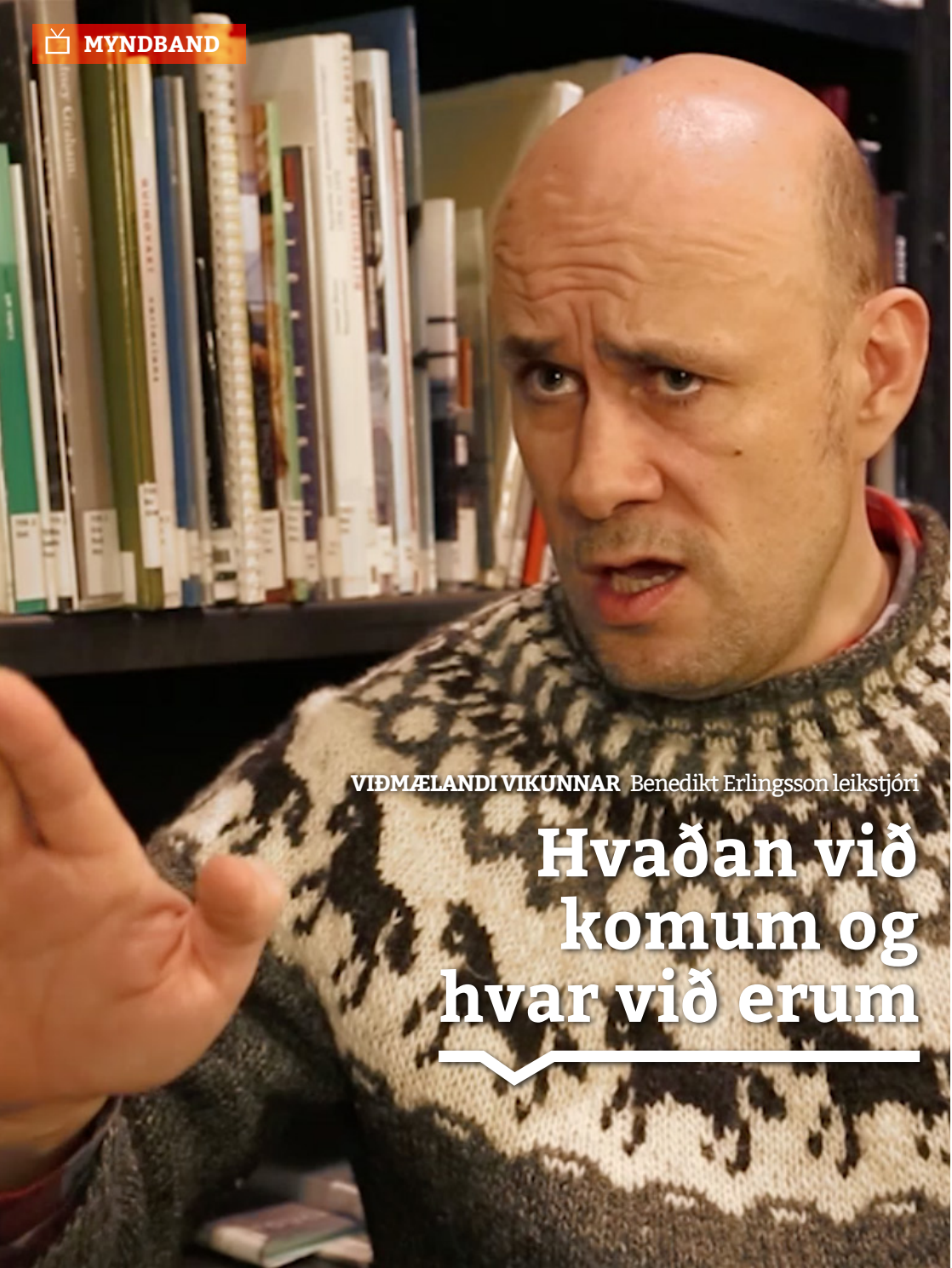
Spurningar sem þessu tengjast: a) Getur uppbygging á hlutabréfamarkaði, alveg frá grunni eins og hér var, í þessum aðstæðum, verið hættuleg af þessum sökum og sent út röng eða „fölsk“ skilaboð um skráð hlutabréf sem fjárfestingakost? eða: b) er hlutabréfamarkaður mikilvægur í aðstæðum sem þessum, og er saga síðustu fimm ára til marks um það?

Páll Harðarson:

„Á eignamörkuðum erum við að vinna í allt að því lokuðu hagkerfi þar sem íslenskir fjárfestar og aflandskrónueigendur komast ekki út og ný erlend fjárfesting kemur ekki inn í neinum mæli. Fyrir eignamarkaði almennt, búum við við hættur í gjald-eyrishöftum. En það er ekki margt sem fólk hefur að leita í. Það væri hvorki gott fyrir fjárfesta né atvinnulífið að halda þeim kerfisbundið frá markaðnum, fólk verður að geta leitað að möguleikum fyrir spariféð sitt og fyrirtæki að fjármögnun.

Vafalítið yrði meiri þjögun ef við færum að reyna að stýra því. Hlutabréfamarkaðurinn hefur liðkað fyrir endurskipulagningu fyrirtækja og hagræðingu hjá fyrirtækjum og endurfjármögnun, en markaðurinn á enn mikið inni þegar kemur að þessu. Vonbrigðin eru þau að smærri fyrirtækin hafa ekki nýtt sér markaðinn sem stökkpall sem er einmitt hluti af grundvallarhlutverki kauphalla – að hjálpa fyrirtækjum að vaxa. Það má vera meiri kraftur í virkninni og markaðurinn gæti nýst samfélaginu miklu betur.

Lítið til baka þessi fimm ár og á þau fyrirtæki sem hafa verið að koma á markað, þá hefur verðmyndun ekki alveg einhlít - sum fyrirtæki hafa verið að hækka og önnur lækka, það sýnir að skoðanir eru skiptar. Verðþróun hefur verið á svipuðu róli og á öðrum mörkuðum í kringum okkur (hækkanir hér á árinu hafa t.d. í heildina litið verið sambærilegar hækkanum í systurkauphöllum okkar á Norðurlöndunum), en þó eru hættur í stöðunni miðað við þau áhrif sem höftin hafa nú þegar haft. Allt sem eflir efnahagsstarfsemina og trú fjárfesta á henni getur dregið úr þessari hættu, þar með talið bætt aðgengi okkar helstu vaxtarfyrirtækja að fjármagni í gegnum verðbrefamarkað. Hlutabréfamarkaðurinn er enn smár í þjóðhagslegu samhengi miðað við aðra markaði. Það er letjandi fyrir skráningar að fyrirtæki sjá takmörkuð tækifæri til að nýta fjármagnið til vaxtar erlendis.“

VIÐMÆLANDI VIKUNNAR Benedikt Erlingsson leikstjóri

Hvaðan við komum og hvar við erum

VIÐTAL

Magnús Halldórsson
magnush@kjarninn.is

Menning og listir hjálpa okkur að greina hvaðan við komum og hvar við erum stödd, segir Benedikt Erlingsson. Þetta er einstaklega mikilvægur þáttur í samfélaginu og hluti af sjálfsmynd þjóðarinnar og tilveru hennar í raun. Það skortir skilning á þessu.

Viðtalið við Benedikt má sjá í heild sinni með því að smella á spilarann hér að neðan.

Þetta segir Benedikt, leikari og leikstjóri. Hann er nú að leikstýra í Þjóðleikhúsinu verkinu Þingkonurnar eftir gamanleikskáldið Aristófanés, 2.400 ára gömlu leikverki sem frumsýnt var á árinu 392 fyrir Krist. Í því er tekist á við stórar spurningar, eins og heimspekingar í Grikklandi hinu forna gerðu og sköpuðu með því frjóan jarðveg fyrir rökræður um lífsins gang sem hafði djúpstæð og varanleg áhrif á þróun mannkynsins, hvorki meira né minna.

Stórar spurningar

Í verkinu takast einkahagsmunir á við hagsmuni heildarinnar. Undirstöðuspurningarnar, myndi einhver

segja, þegar kemur að lýðræðinu sjálfu og samfélögum. „Það er áhrifamikið að finna hversu mikið og brýnt erindi þetta verk á við okkar tíma,“ segir Benedikt og leggur áherslu á orð sín. Hann segist skynja mikla krafta í íslensku samfélagi sem birtist ekki síst í hörðum pólitískum átökum um grundvallarhugmyndir. Fróðlegt sé að bera saman leikverkið og íslenskt samfélag af þessum ástæðum.

Hann segir niðurskurð þegar

kemur að menningarstofnunum landsins þegar vera orðinn það mikinn að hann sé farinn að stórskaða einstakar greinar, meðal annars kvikmyndagerð. Um 200 ársverk hafi horfið úr greininni og landflótti sé hinn dapri veruleiki. Hann segir niðurskurðinn skammsýnan og að mörgu leyti merkilegan á pólitískan mælikvarða. Í gegnum tíðina hafi hægriöflin í landinu oft staðið vörð um menningarstofnanir landsins en nú séu augljóslega aðrir tímar og virðingin fyrir mikilvægi menningarlífsins sé nánast horfin hjá stjórnvöldum.

Mikil velgengni

Fyrsta kvikmynd Benedikts sem leikstjóra, Hross í oss, hefur fengið afar góða og jákvæða gagnrýni á kvikmyndahátíðum erlendis að undanfögnu og útlit er fyrir að Benedikt standi frammi fyrir miklum og spennandi tækifærum í kvikmynda-gerðinni á næstunni. Hross í oss hefur nú hlotið verðlaun á fimm kvikmyndahátíðum, þar á meðal á hinna virtu San Sebastian-hátíð á Spáni þar sem Benedikt var valinn besti leikstjórinn. Þá hlaut myndin verðlaun á kvikmyndahátíðinni í Tókýó, en báðar þessar hátíðir eru meðal hinna virtustu í heiminum, svokallaðar A-hátíðir. Benedikt segir Hollywood ekki heilla, það sé ekki staður fyrir hann, í það minnsta ekki núna. Auk þess blöskri honum sóunin á peningum sem einkennir kvikmyndagerð í Hollywood, lítil áhersla sé á það sem máli skipti en þeim mun meiri á ytri umgjörð, þyrfluflug á tókustöðum og fylgifiska stjórnuhlífisins.

Benedikt Erlingsson í viðtali við Kjarnann

Smelltu hér fyrir neðan til að streyma myndskaiðinu

Lengd: 34:18

Athugaðu að tækið þitt þarf að vera nettengt til að sækja myndskaiðið.

Helmingur heimila með spjaldtölvu

TÆKNI

Pórður Snær Júlíusson
thordur@kjarninn.is

Alls átti 49,1 prósent heimila landsins spjaldtölvu í síðasta mánuði. Í lok árs 2012 áttu 31,8 prósent heimila landsins slíka og því er ljóst að aukningin er gríðarleg. Þetta kemur fram í nýbirttri Neyslu- og lífsstílskönnun Capacent.

Samkvæmt nýbirttri skýrslu um höfuðstólslækkun húsnæðislána eru heimili landsins 125 þúsund talsins. Af þeim eiga 61.250 því spjaldtölvu. Þeim hefur að minnsta kosti fjölgað um 21.500 á þessu ári einu saman.

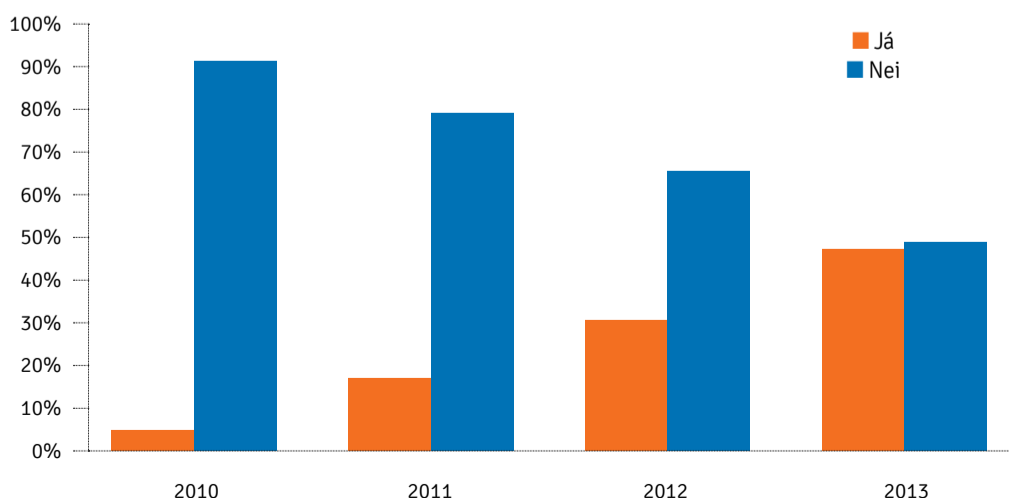
Þegar fyrsti iPad-inn frá Apple, fyrsta spjaldtölvun sem náði mikilli lýðhylli, var settur á markað í apríl 2010 voru margir skeptískir á framtíð þessa tækis sem átti að vera einhverskonar millilending milli snjallsíma og fartölvu. Í ár er gert ráð fyrir að 230 milljónir tækja seljist í heiminum öllum. Árið 2017 er talið að þau verði 400 milljónir talsins.

Útbreiðslan á Íslandi er mjög í takt við það sem er að gerast annars staðar í heiminum. Í lok árs 2010 áttu einungis 4,9 prósent heimila í landinu spjaldtölvu. Ári síðar hafði þeim fjölgað í 17,7 prósent og í fyrra átti þriðja hvert heimili slíka. Eins og áður sagði sýnir könnun Capacent að annað hvert heimili eigi spjaldtölvu í dag, og jólavertíðin er eftir.

Þeim sem ætla að kaupa eða endurnýja spjaldtölvuna sína fjölgar líka á milli ára. Samkvæmt könnun Capacent ætla 14,1 prósent heimila að kaupa eða endurnýja spjaldtölvuna sína á næstu tveimur árum. Hlutfallið hækkar töluvert milli ára. Það eru tæplega 18 þúsund heimili miðað við fjölda þeirra í dag. Karlmenn (55,2 prósent) eiga frekar spjaldtölvu en konur (44,8 prósent) en dreifing á aldurshópa er mjög normaldreifð. Íslendingar á aldrinum 35 til 54 ára eiga 46,5 prósent allra spjaldtölva.

Nær helmingur íslenskra heimila á nú spjaldtölvu

Þróun spjaldtölvueignar Íslendinga hefur verið á einn veg síðan iPad kom fyrst út 2010

Í IPAD ÚTGÁFU
KJARNANS
GETUR ÞÚ SÉÐ
WIKIPEDIU HÉR

Íslensk alþýðuþekking á vefnum í tíu ár

UPPLÝSINGATÆKNI
Hrafn Malmquist

Wikipedia er líklega vinsælasta heimild heimsins. Wikipedia er risastór alfræðiorðabók skrifuð af fólki eins og mér og þér. Í dag, þegar tíu ár eru frá því að íslenski hluti Wikipediu var stofnaður, telur íslenski hlutinn hátt í 37 þúsund greinar. Yrði íslenski hluti Wikipediu prentaðir sem bók teldi hún um tíu þúsund blaðsíður. Íslenska alfræðiorðabókin sem kom út árið 1990 telur 631 blaðsíðu þótt það sé ekki fyllilega sanngjarn samanburður. Það er þó magnað að spá í þessar magntölur þegar haft er í huga að allt framlagið á bak við Wikipediu er sjálfboðavinna.

Jimmy Wales, annar stofnandi Wikimedia-samtakanna, sagði markmið þeirra vera: „Að gefa hverjum og einum einstaklingi á jörðinni frjálsa samanlagða þekkingu heimsins á því tungumáli sem viðkomandi æskir með frjálsum afnotarétti, þannig að viðkomandi geti breytt, aðlagð, endurnýtt eða dreift henni víðar að vild. Og þegar ég segi „hverjum og einum einstaklingi á jörðinni“ þá meina ég nákvæmlega það, þannig að við verðum að muna að stór hluti markhóps okkar hefur takmarkaðan aðgang að netinu ef hann hefur þá aðgang á annað borð.“

Wikipedia er eini vefurinn á listanum yfir tíu vinsælustu vefina á netinu sem er ekki á vegum fyrirtækis sem rekið er í hagnaðarskyni. Engar auglýsingar eru birtar á vefum Wikimedia-samtakanna. Þaðan fær Wikipedia lögmati sitt. Ef þar væru auglýsingar myndi fólk ekki treysta Wikipediu jafn vel.

Jafnframt er Wikipedia eini vefurinn á listanum sem er ekki samskipta-, afþreyingar- eða leitarvefur. Athyglisvert er að bera saman tölur um fjölda starfsmanna fyrirtækjanna á bak við vefina. Aðeins 142 manns starfa hjá Wikimedia-samtökunum en starfsmenn annarra fyrirtækja á listanum telja þúsundir og jafnvel tugi þúsunda.

Enda þótt upplýsingar á Wikipediu séu að jafnaði áreiðanlegar er ávallt til staðar nagandi efi um það hvort efnið sé 100% áreiðanlegt. Heimspekingurinn P.D. Magnus gerði tilraun árið 2008 með að setja vísitandi inn rangfærslur í greinar á ensku Wikipediu um fræga heimspekinga og athuga hversu lengi þær stæðu óbreyttar. Niðurstöður hans voru nokkuð traustvekjandi. Flestar rangfærslurnar voru leiðréttar á skömmum tíma.

Máttarstólparnir

Grunnreglur Wikipedia-samfélagsins nefnast máttarstólparnir fimm og eru þeir:

- 1 Wikipedia er alfræðiorðabók. Upphaflega þótti auðveldara að skilgreina hvað Wikipedia væri ekki frekar en hvað hún væri. Fljótlega lengdist sá listi. Wikipedia er til dæmis ekki prentað alfræðirit, orðabók eða slangurorðabók, vettvangur

WIKIPEDIA
Frjálsa alfræðiorðabókin

Main Page

From Wikipedia, the free encyclopedia.

Velkomin á íslenska hluta Wikipedia!

Wikipedia er verkefni sem hefur það að markmiði að búa til ókeypis og reglulega uppfærða alfræðiorðabók. Hugmyndin er að búa til fullkomið uppliftréttir um allt mögulegt á öllum heimsins tungumálum.

Ef þú talar og/ða kannst íslensku skaltu endilega skrá þig sem notanda og hjálpa til við að skapa íslenska hluta Wikipedia alfræðiorðabókarinnar.

Ef þú þarft hjálp við að setja upp Wikipedia á íslensku þá getur þú prófað að spyrja [WIKing](#) eða spyrja [sendiherra](#).

- [Reykjavík](#) - [höfuðborg](#) - [Ísland](#) - [Ósló](#) - [október](#) - [Danmerkur](#) - [Íslendingar](#) - [Evrópu](#) - [Noregi](#) - [Svþjóð](#) - [Finlandi](#) - [Rússlandi](#) - [Evrópuandalaginu](#) - [Esperanto](#)

WIKIPEDIA Á ÖDRUM TUNGUMÁLUM

Afrikaans - Elsaässische (Araby) - (Asamiya) - Asturian - Aymara - Azeri - Brezhoneg - (Balgarski) - Bengali - (Poe-Skey)(Tibetan) - Bosanski - Català - Corsu - Cesky - Cymraeg - *Dansk* - *Deutsch* - Ελληνικά (Ellenika) - *English* - Esperanto - Español - Eesti - Euskara - Farsi - Suomeksi - Français - Frysk - Gaelic - Galego - Guarani - Gujarati - (Ivrit) - (Hindi) - Hevatski - Magyar - Armena - Interlingua - Indonesia - **Íslenska** - Italiano - (Nihongo) - (Kartuli ena) - Qazaq - Khmer - Kannada - (Hangkuo) - Ekspreso - Kurdish - Kirghiz - Latina - Lingaga - Lao - Lietuva - Latviesu - Māori - (Makedonski) - Malayalam - Mongolian - Marathi - Bahasa Melayu - Malin - Myanmar - Nahuatl - Platdüütsch - Nepali - Nederlands - Norvik - Occitan - Punjabi - Polski - Pashto - Portugais - Quechua - Románá - (Russkiy) - (Samskṛta) Sanskrit - Singhalese - Slovenšcina - Slovensko - Shqip - (Sprski) - Svenska - isiSwahili - Tamil - Telugu - Thai - (Thai) - Turkmeni - Tagalog - Turkie - Tatarça - (Ukrayns'ka) - Urdu - O'zbek - Tiếng Việt - Volapük - Walon - Xhosa - Yoruba - Zhuang - (Zhongwen) - Zulu

[Meta-Wikipedia](#) - [Wiktionary](#) - [Wikibooks](#) - [Wikiquote](#) - [WikiSource](#)

[Edit this page](#) | [Discuss this page](#) | [Page history](#) | [What links here](#) | [Related changes](#)

[Main Page](#) | [About Wikipedia](#) | [Recent changes](#) |

This page was last modified 16:14, 10 Jan 2004. All text is available under the terms of the [GNU Free Documentation License](#).

Wikipedia árið 2004

Síðan Wikipedia var opnuð á íslensku hefur greinum fjölgað gríðarlega. Útlitinu hefur jafnframt verið breytt.

fyrir frumlegar þælingar eða staður fyrir allar upplýsingar. Efnid þarf því að vera markvert til að komast að. Fleiri atriði eru á listanum.

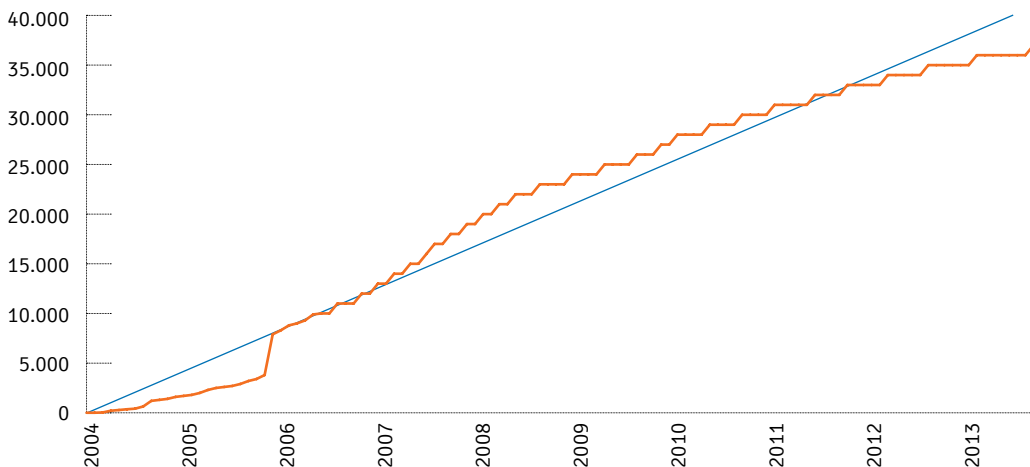
- 2 Wikipedia er skrifuð frá hlutlausu sjónarhorni. Hlutleysisreglan (e. neutral point of view, NPOV) felst nánar tiltekið í því að höfundur ber að fjalla hlutlægt um viðfangsefnið og gera öllum markverðum sjónarmiðum góð skil.
- 3 Wikipedia inniheldur frjálst efni. Efni Wikipediu er verndað af Creative Commons-höfundaleyfum. Hvert framlag ferður hluti af stærri heild sem hverjum sem er er heimilt að breyta, miðla, afrita og nota en ekki eignast.
- 4 Notendur Wikipediu ættu að koma fram hver við annan af virðingu. Það er almennt viðmið sem dregur úr líkunum á erfidum deilum og bætir samvinnu.

- 5 Wikipedia hefur engar fastar reglur. Elsta reglan á Wikipediu segir að leiðist notandanum reglur eða ef þær virki hamlandi megi hunsa þær. Í Wiki-vefumhverfinu eru allar breytingar afturkræfar og því getur notandinn ekki valdið varanlegum skaða. Notendur eru því hvattir til þess að prófa sig áfram og gera tilraunir. Það má alltaf lagfæra það sem kann að fara úrskaiðis.

Fjölgun greina í íslenska hluta Wikipediu

Hægur vöxtur í upphafi en síðan hraðari þróun þar til dregur úr vexti síðustu ár

Þróun íslensku Wikipediu

Vöxtur greina íslenska hluta Wikipediu var hægur í upphafi. Það tók meira en tvö ár að ná 10.000 greinum. Í nóvember 2005 má sjá greinilegan kipp í fjölda greina, en þá voru sjálfvirkir settar inn 3.529 greinar um íslensk mannanöfn.

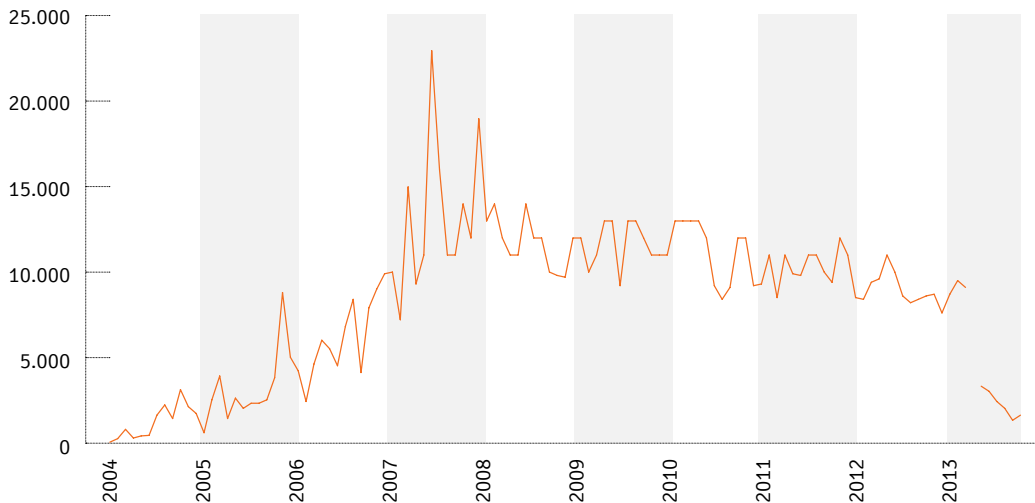
Vöxturinn næstu tvö og hálfu árið þar eftir var nokkuð samfelldur, frá nóvember 2005 og fram til mars 2008. Vöxturinn jókst enn á seinni hluta árs 2006 og árið 2007 en í lok árs 2008 dró úr vextinum, eftir að 30.000 greinum var náð.

Vöxtur íslensku Wikipediu heldur ekki í við hallalínuna sem dregin hefur verið og því er erfitt að spá fyrir um

Fjöldi breytinga á mánuði í gagnagrunni íslensku Wikipediu

Frá janúar 2004 til september 2013 (mars 2013 sleppt)

Þróunina. Þegar ofangreindar greinar eru teknar frá ætti greinafjöldi íslensku Wikipediu að standa í um 42 þúsund greinum í dag. Hann er hins vegar tæplega 36 þúsund.

Þessi þróun sést enn betur þegar skoðaður er fjöldi efnislegra breytinga á gagnagrunni íslensku Wikipediu frá upphafi.

Til þessara breytinga teljast ýmiss konar breytingar unnar af forritum, svokölluðum bottum. Búið er að taka út gögnin fyrir mars 2013 því þá var nýju verkefni, WikiData, hleypt af stokkunum sem krafðist um 32 þúsund breytinga í einni svipan.

Fyrsti stóri kippurinn kom í nóvember 2005 þegar íslensk mannanöfn voru sett inn. Á milli febrúar og mars 2007 fór fjöldi breytinga á mánuði frá 7.200 breytingum í um 15.000.

Hvort sem topparnir í júní (23.000 breytingar) og desember (19.000 breytingar) 2007 eru að mestu unnir af fólki eða vélrænt af bottum hefur dregið mjög úr virkinni síðan 2007. Fallið í virkni eftir mars 2013 skýrist af því að WikiData hefur dregið mjög úr þörfinni á störfum botta.

Þekking á 21. öldinni
Málverkið Herakleitos
eftir Hollendinginn Johannes
Moreelse, um 1630.
Herakleitos var nefndur
„heimspekingurinn grátandi”.

Ekki er gott að segja til um ástæður þess að dregið hefur úr virki á íslenska hluta Wikipediu. Íslendingar eru mjög tækni- og netvæddir. Hér er menntunarstig hátt og vitað að Íslendingar eyða miklum tíma á netinu. Því eru í raun kjör- aðstæður fyrir Wikipedia-samfélag hér á Íslandi.

Tilkoma Wikipediu sem helstu upplýsingalindar almennings á 21. öldinni hafði í för með sér breytingar á þekkingarfræðilegum skilningi okkar á því hvað sé vert að vita. Heimspekingurinn Herakleitos (um 535-475 f. Kr.) á að hafa sagt: „Allt streymir, allt er breytingum undirorpið.“ Það er ekki hægt að stíga tvisvar út í sömu ána bætti hann við. Þessi speki er gott veganesti í kvikum heimi gervihnatta, dróna, snjallsíma, hnattræns vöruflæðis, ólöglegs niðurhals, lagskiptrar millistéttar og lággjaldaflugfélaga.

Okkur er hollt að hugsa með svipuðum hætti um þekkingu.

ÍTAREFNI

Early response to false claims in Wikipedia

af vef First Monday
eftir P.D. Magnus

Tölvu- og netnotkun einstaklinga 2012

úr Hagtíðindum
annarri útgáfu frá 2012

Scholarly Authority in a Wikified World

eftir William Cronon á vef
American Historical Association

Smelltu á fyrirsagnirnar
til að lesa ítarefnið

Þekking fyrri alda var kyrrstæðari – lengri tími leið á milli endurskoðaðra útgáfa fræðiritra. Fræg eru orð Kelvins lávarðar um aldamótin 1900 þegar hann sagði á fundi British Association for the Advancement of Science að engin ný uppgötvun stæði eftir á sviði eðlisfræði, aðeins væri eftir að framkvæma nákvæmari mælingar. Fimm árum seinna birti Albert Einstein afstæðikenningu sína sem kollvarpaði sígildri aflfræði Newtons. Í dag dytti engum í hug að halda því fram að maðurinn væri nálægt því að skilja undirstöður efnisheimsins.

Það nefnist viðmiðavending (e. paradigm shift) þegar grunnhugtök á tilteknu fræðasviði falla úr gildi og annar skilningur tekur við. Annað dæmi um viðmiðavendingu er þegar sýklakenningin tók við af miasmakenningunni á seinni hluta 19. aldar um það hvernig smitsjúkdómar bærust milli einstaklinga. Fram að því að sýklakenningin varð viðtekin trúðu menn því að smitsjúkdómar bærust með óhreinu lofti.

Eðli vísindalegra viðmiðavendinga er þannig að ekki er hægt að gefa sér með fullri vissu að vísindalega sönnuð staðreynd í dag njóti enn þeirra forréttinda eftir 100 ár, eða eftir aðeins fimm ár. Mögulega verður henni hent á ruslahauga sögunnar þar sem hún verður aðhlátursefni komandi kynslóða.

Wikipedia er þægilegt verkfæri með verkferlum sem tryggja hlutlæga umfjöllun og getur verið íslensku samfélagi mikil lyftistöng við að miðla og dreifa þekkingu. Wikipediu má líkja við trekt eða sýningarglugga eða lægsta mögulega samnefnarann fyrir alþýðuþekkingu.

Í þættinum Vertu viss sem sýndur var laugardaginn 16. nóvember var spurt í hvaða gervi Jón Gnarr borgarstjóri hefði brugðið sér á Gay Pride fyrsta árið af kjörtímabili sínu. Feðgarnir tveir sem sátu fyrir svörum gátu valið um: 1) Glimmerkona með bleika hárkollu, 2) Kona í þjóðbúningi, 3) Gömul kona eða 4) Pussy Riot meðlimur.

Teljst svarið við þessari spurningu til þekkingar erum við öll gangandi upplýsingalindir. Hver ætlar að vera fyrstur til þess að bæta þessum upplýsingum um Jón Gnarr við greinina um hann? Ó, já. Svar þrjú er rétt.

Topp 10: Sjónvarpsþættir

Óþægilegt drama og kómískir glæpir

SJÓNVARP
Kristinn Haukur Guðnason

BESTA PERSÓNA
Frank Hvam

BESTA PERSÓNA
Connor Temple

BESTA PERSÓNA
Carl Williams

BESTA PERSÓNA
Omar Little

BESTA PERSÓNA
Super Hans

BESTA PERSÓNA
Al Calavici

BESTA PERSÓNA
Saul Goodman

BESTA PERSÓNA
William Adama

BESTA PERSÓNA
Lentulus Batiatus

BESTA PERSÓNA
Angel Batista

10. Klovn (Tv2 Zulu)

6 seríur, 2005-2009

Íslendingar urðu vitlausir í þessa óþægilegu dönsku gamanþætti sem áttu það til að ganga alveg fram af manni. Höfundar Klovn voru undir miklum áhrifum Larry David og má eiginlega segja að þetta hafi verið nokkurs konar „Curb Your Enthusiasm fyrir yngra fólk“. Þættirnir voru gerðir af vinahópi en margir frægir Danir koma einnig við sögu, eins og til dæmis Michael Laudrup, Lars von Trier og Mads Mikkelsen. Bíómyndin var síðan góður endapunktur á þessa bráðfyndnu þætti.

9. Primeval (ITV)

5 seríur, 2007-ennþá

Breskur vísindaskáldskapur gerður af sömu höfundum og gerðu hina frábæru heimildarþætti Walking with Dinosaurs þar sem tæknibrellur eru í fyrirrúmi. Þættirnir eru með alveg ótrúlega heimskulegt plott og frekar kjánalegir í alla staði... en þeir eru bara svo skemmtilegir. Þættirnir fjalla um teymi sem berst við ýmsar skepnur úr fortíð og framtíð sem birtast í gáttum hér og þar á Bretlandseyjum. Svo er auðvitað rómans og valdabarátta innan hópsins.

8. Underbelly (Nine Network)

6 seríur, 2008-ennþá

Sannsögulegir þættir sem byggðir eru á glæpaheiminum í Ástralíu. Hver sería fylgir ákveðnu máli í sögu Ástralíu þar sem bæði er fylgst með glæpamönnum og lögreglunni. Þættirnir eru gríðarlega vel unnir sögulega og mjög vel leiknir. Mikið er um grimmilegt ofbeldi og oft er vandræðalega mikið af nekt. Underbelly hefur heldur betur slegið í gegn í landi andfætlinganna en þættirnir eru því miður lítt þekktir hér á landi.

7. The Wire (HBO)

5 seríur, 2002-2008

Verðlaunaþættir sem flestir þekkja. Lygilega vel leiknir og sérstaklega vel skrifaðir í alla staði. The Wire fjallar um löggur og bófa í Baltimore og einkennist af miklum realisma. Hér eru löggurnar engin ofurmenni, þær skortir fjármagn til að sinna starfi sínu almennilega og spillingin og skriffræðið er allsráðandi. Hver sería hefur sitt þema, sem gerir þetta eiginlega að fimm mismunandi sögum þó að persónurnar séu margar hverjar hinar sömu. Hér á Íslandi öðluðust þættirnir vitaskuld frægð fyrir að vera uppáhaldssjónvarpsefni Jóns Gnarr borgarstjóra.

6. Peep Show (Channel 4)

8 seríur, 2003-ennþá

Breskir gamanþættir sem gerðir eru af tvíeykinu Mitchell og Webb. Þættirnir eru allir teknir sem sjónarhorn persónanna, sem gefur þeim mjög sérstakan brag og getur verið nokkuð yfirþyrmandi á köflum. Vandræðalegi húmorinn sem Larry David og Ricky Gervais hrundu fram á sínum tíma er hér tekinn á annað stig. Þættirnir fjalla um tvo menn á fertugsaldri sem búa saman og lenda í aumkunarverðum ævintýrum.

5. Quantum Leap (NBC)

5 seríur, 1989-1993

Ekkert í heiminum veitir mér jafn mikla nostalgíu og þessir stórkostlegu vísindaskáldskaparþættir. Sam og Al voru einstaklega gott teymi, þeir urðu hreinlega vinir manns. Sam „stökk“ milli manna á ýmsum tímum og heilmynd af Al hjálpaði honum.... „putting right what once went wrong“. Þættirnir hafa enn mikið cult-fylgi og aðdáendur hafa gert margar tilraunir til að fá félagana aftur á skjáinn en án árangurs.

4. Breaking Bad (AMC)

5 seríur, 2008-2013

Gríðarlega spennandi þættir sem fjalla um tvo mislukkaða eiturlyfjaframleiðendur í Nýju Mexíkó, efnafræðikennara og fyrrverandi nemanda hans. Aðstæður þeirra verða alltaf verri og verri og verri og verri en maður getur ekki hætt að fylgjast með. Vel skrifaðir og alveg sérstaklega vel leiknir þættir. Þættirnir þróuðust reyndar nokkuð hratt úr því að vera sóttsvört satíra yfir í að verða nokkurs konar hasarþættir. Breaking Bad eru margverðlaunaðir og feikivinsælir þættir en framleiðendur þáttanna fylgdu fordæmi HBO-stöðvarinnar og slúttuðu þeim á hárréttum tíma.

3. Battlestar Galactica (Sci-Fi)

4 seríur, 2004-2009

„Geimópera“ sem er endurgerð af samnefndri þáttaröð frá áttunda áratugnum. Upprunalegu seríurnar höfðu létt yfirbragð og nutu engra vinsælda en sú nýja, sem er myrk og alvarleg, sló rækilega í gegn og framleiddar voru nokkrar sjónvarpskvikmyndir og tengdar þáttaraðir. Þættirnir gerast í fjarlægu sólkerfi eftir að mannkyni hefur nánast verið útrýmt af vélmennum. Einungis nokkur geimskip komust af og eru á flotta til jarðar. Vinsældir þáttanna eru að miklu leyti til komnar vegna persónutöfra leikarans Edward James Olmos, sem fer með hlutverk flotaforingjans á Galactica.

„So Say We All!“

2. Spartacus (Starz)

3 seríur, 2010-2013

Eins og titillinn gefur til kynna fjalla þættirnir um hinn goðsagnakennda bardagaþræl Spartakus og uppreisn hans gegn þrælahaldara sínum og sjálfu Rómaveldi á fyrstu öld fyrir Krist. Þættirnir einkennast af gegndarlausum blótsyrðum, mikilli nekt og hömlulitlu ofbeldi. Spartacus hefur verið lýst sem blöndu af HBO-þáttunum Rome og kvikmyndinni 300. Það er ekki að ósekju því að baktjaldamakkið er allsráðandi og bardagasenurnar eru glæsilegar. Lítið er vitað um hinn sögulega Spartakus og því geta framleiðendur leyft sér margt án þess að ganga í berhögg við söguna. Þættirnir eru þó vissulega ævintýralegir og það er alls ekki löstur. Oft missti maður hreinlega kjálkann í gólfíð.

1. Dexter (Showtime)

8 seríur, 2006-2013

Þessir þættir ná að sameina svo margt: húmor (bæði svartan og hvítan), hlýleika, hrylling, skemmtilega staðsetningu, æðislegar persónur og sér í lagi gríðarlega spennu. Eins og flestir vita er Dexter Morgan fjöldamorðingi sem vinnur við að rannsaka blóðslettur fyrir lögregluna í Miami. Þættirnir hafa fengið gagnrýni fyrir að upphefja mann sem tekur lögin í sínar eigin hendur, þar sem Dexter drepur einungis illmenn. Þó er ekki hægt að segja að um einhliða áróður sé að ræða. Leikararnir standa sig flestir frábæra, bæði fastaleikararnir og gestastjörnurnar sem fengnar eru fyrir hverja seríu. Seríurnar eru auðvitað misgóðar en sumar af þeim eru einfaldlega það besta sem hægt er að sjá í sjónvarpi.

Vert að minnst á: Desperate Housewives, Flight of the Conchords, Fóstbræður, Game of Thrones, Mike Bassett: Manager, Oz, Rescue Me, Rome, The Sopranos, The West Wing

KLF: Óreiða, ísbíll, kuflar og kanínur

BÆKUR
Magnús Teitsson

Rókræna er skynvilla ófullkomins taugakerfis. Heimurinn er ekki í röð og reglu. Óreiða er tálsýn. Fullyrðingarnar hér að framan eru hugsanlega sannar eða ósannar. Á þessum nótum eru hvikular kennisetningar diskordíanisma eða misklíðar, trúarbragða þar sem dýrkuð er Eris, grísk/rómversk gyðja óreiðu og missættis. Bill Drummond og Jimmy Cauty eru misklíðarmenn og bókin KLF: Chaos Magic Music Money eftir John Higgs er tilraun til að varpa ljósi á listsköpun þeirra. Hér eru nokkrir atburðir sem fjallað er um í bókinni, sennilega í engri sérstakri röð:

ECHO AND THE BUNNYMEN

CROCODILES

Kanínumaðurinn

Bill Drummond gerðist umboðsmaður Echo and the Bunnymen vegna þess að honum líkaði nafn hljómsveitarinnar en fannst trommuheila- og Playboy-tengd útskýring á nafninu fjarstæðukennd. Hann trúði því að Echo væri mystísk vera sem birtist framan á umslagi plötunnar Crocodiles – kanína á stærð við mann, með tvö risastór horn. Í ljósi þessa bókaði hann Echo and the Bunnymen á hljómeikaferðalag um Suðureyjar Skotlands þar sem meðlimirnir áttu að dulbúast sem risastór kanínueyru. Risastór. Þetta leiddi til ósættis við hljómsveitina og Drummond hætti sem umboðsmaður hennar.

Kántríddrottningin syngur um ísbílinn

„Það vantar meiri Tammy Wynette í þetta lag! Við hringjum bara í hana og fáum hana til að syngja það. Gerum líka vídeó. Við höfum hana auðvitað í hásæti og með kórónu, og svo verða hirðmeyjar allt í kring. Það væri líka flott að láta upplýsingar um hvað hún hefur unnið mörg Grammy-verðlaun rúlla eftir skjánum. Gleymum ekki gestasöngkonu fyrir viðlagið, rappara fyrir millikaflann, dönsurum og frumskógar-trommuleikurum. Svo klæðum við okkur í kufu og verðum með risastór horn. Það verður líka að vera kabátur.“

Milljón pundum breytt í ösku

Meðlimir listastofnunarinnar K Foundation brenndu milljón pund í yfirgefnu bátaskýli aðfaranótt 23. ágúst árið 1994. Síðar ferðuðust Drummond og Cauty um Bretlandseyjar með heimildarmyndina [Watch the K Foundation Burn a Million Quid](#) og buðu viðstöddum að leggja fram kenningar um ástæður verknaðarins. Ein vinsælasta kenningin var að Drummond og Cauty væru athyglissjúkir asnar. Sjálfir sögðust þeir ekki hafa hugmynd um af hverju þeir hefðu brennt peningana og viðurkenndu seinna að þeir sæju eftir því að hafa gert það.

Vídeóið við Justified & Ancient (Stand by The JAMs)

KLF og Extreme Noise
Terror flytja 3 A.M. Eternal
á Brit-verðlaunahátíðinni
árið 1992

Kveðja til tónlistargeirans

Hver er áhrifaríkasta leiðin til að hætta í tónlistarbransanum? Færa má rök fyrir því að besti vettvangurinn til þess sé sjálfánægjuleg verðlaunahátíð. Svo má ímynda sér að klæðast skotapílsí og reykja vindil, flytja danspopp í grindcore-útgáfu, beina vélbyssu að áhorfendum og skilja að lokum dauða kind eftir baksviðs. Ekki slæm þæling.

Toppsmellurinn og handbókin

The Justified Ancients of Mu Mu var sennilega eina hipphoppahljómssveit níunda áratugarins sem byggði verk sín á bókinni *Illuminatus!* eftir Robert Anton Wilson og Robert Shea og gerði „lag“ sem var ákall til Whitney Houston um að koma til bjargar. The JAMs komst ekki á topp vinsældalista. The Timelords gerði það hins vegar með því að skeyta saman þemalaginu úr sjónvarpsþáttunum Dr. Who og Rock and Roll (Part 2) með Gary Glitter. Forsprakki The Timelords var bíll af gerðinni Ford Galaxie, árgerð 1968, sem kynnti sig á umslagi smáskífunnar Doctorin' the Tardis með orðunum: „Hi! I'm Ford Timelord. I'm a car, and I've made a record.“ Svo kom út handbók um hvernig ætti að gera smell.

Helgiathafnir týndrar heimsálfu

Á sumarsólstöðum árið 1991 stigu nokkrir tugir evrópskra tónlistarblaðamanna upp í leiguflugvél á Heathrow-flugvelli. Förrinni var heitið til týndu heimsálfunnar Mu, eða eyjunnar Jura í Skotlandi. Bill Drummond tók þar á móti blaðamönnum í gervi tollara, með falska hormottu, og stimplaði vegabréf þeirra með sérhönnuðu merki þar sem gettóblaster sat ofan á píramída. Síðan voru gestirnir klæddir í kufla og leiddir í þögulli göngu yfir eyjuna að tuttugu metra háum tágakarli sem reisti arma til himins. Maður í hvítum kufla og með horn undan hettunni talaði tungum og svo var kveikt í tágakarlinum.

Niðurstaða

Bókin er vel skrifuð og ánægjuleg aflestrar.

Smelltu til að horfa
á The Rites of Mu

Næsta mál: Breyta öllu í óverðtryggt

STJÓRN MÁL

Magnús Halldórsson
magnush@kjarninn.is

Ljóst er að langtímahagsmunum lántakenda er betur borgið til lengri tíma með því að umbreyta lánnum í óverðtryggt lán. Auk þess eru hagfræðileg rök sem lúta að peningamálastjórnun þess efnis að skilvirkara sé að hafa áhrif á einkaneyslu í kerfi þar sem óverðtryggt lán eru stór hluti útgjalda heimila,“ segir í skýrslu sérfræðingahóps undir forystu dr. Sigurðar Hannessonar, um aðgerðir í þágu skuldugra heimila, sem kynntar voru á fundi í Hörpu 30. nóvember síðastliðinn. Heildarumfang aðgerðanna er samkvæmt skýrslu og kynningu sérfræðingahópsins áætlað um 150 milljarðar króna,

Þegar samanlagðar eru 80 milljarða niðurfellingar á skuldum og síðan 70 milljarða heildarupphæð ef allir þeir sem geta nýta sér það að geta greitt séreignarsparnað inn á húsnæðislán og fá skattaafslátt á móti. Þetta mat er óvissu háð og fer eftir þátttöku þar sem úrræðin eru valkvæð.

Markmiðið með aðgerðunum er skýrt; að hefja efnahagslega viðspyrnu, losa skuldug heimili úr vanda og leggja grunninn að nýju vaxtarskeiði.

HÓPUR SÉRFRÆÐINGA SEM SKOÐA AFNÁM VERÐTRYGGINGAR HÚSNÆÐISLÁNA

Sérfræðingahópur um afnám verðtryggingar af neytendalánum mun skila af sér niðurstöðum til forsætisráðherra í lok mánaðarins. Í hópnum eru: Ingibjörg Ingvadóttir hdl, formaður, Hafdís Ólafsdóttir, lögfræðingur í fjármála- og efnahagsráðuneyti, lða Brá Benediktsdóttir, viðskiptafræðingur,

Sigrún Ólafsdóttir, alþjóðaviðskiptafræðingur í forsætisráðuneyti, Tómas Brynjólfsson, hagfræðingur í fjármála- og efnahagsráðuneyti, Valdimar Ármann, hagfræðingur/fjármála-verkfræðingur og Vilhjálmur Birgisson, formaður Verkalýðsfélags Akraness.

Bætir hagstjórnina

Sérfræðingahópurinn leggur áherslu á það í skýrslu sinni að þessar aðgerðir séu undanfari þess að afnema verðtryggingu, og eru rök fyrir því sérstaklega tiltekin í skýrslunni. Þar vegur þyngst eftirfarandi: „Það er betra fyrir hagstjórnina ef fjármagnskostnaður er greiddur jafnóðum í stað núverandi fyrirkomulags þar sem fjármagnskostnaði er velt inn í framtíðina,“ segir í skýrslunni og er þar vitnað til verðtryggðra lána og þess fyrirkomulags að verðbætur, tengdar vísitölu neysliverðs, leggjast ofan á höfuðstól.

Grundvallaratriðið

Grundvallarinntak aðgerðanna verður niðurfærsla á lánum sem samsvarar verðbótum umfram 4,8% sem féllu til á tímabilinu desember 2007 til ágúst 2010.

„Þetta samsvarar um 13% leiðréttingu á vísitölu neysliverðs til verðtryggingar. Hámarksfjárhæð niðurfærslu á heimili verður 4 m.kr. Um 90% heimila sem rétt eiga til

LEIÐRÉTTINGIN

Forsætisráðherra

Sigmundur Davíð Gunnlaugsson kynnti umfangsmiklar aðgerðir stjórnvalda í þágu skuldsettra heimila ásamt Bjarna Benediktssyni fjármálaráðherra.

leiðréttingar verða ekki fyrir skerðingu vegna hámarksins, þ.e. lán sem stóðu í allt að 30 m.kr. í lok árs 2010,“ segir í útdrætti skýrslu sérfræðingahópsins.

Í skýrslunni er sérstaklega tekið fram að til frádráttar komi fyrri úrræði til lækkunar höfuðstóls sem lántakandi hefur notið. Þau lán sem skapa rétt til leiðréttingar eru einungis verðtryggð húsnæðislán vegna kaupa á fasteign til eigin nota. Lagt er til, samkvæmt tillögum hópsins, að sá lánveitandi verði umsjónaraðili leiðréttingar og annist framkvæmd hennar í samræmi við þá aðferðafræði sem lýst er í skýrslu sérfræðingahóps um höfuðstólslækkun verðtryggðra húsnæðislána.

Þjóðhagslíkan frá Analytica

Grundvöllur mats á þjóðhagslegum áhrifum aðgerðanna, sem almennt eru álitnar jákvæðar í skýrslu sérfræðingahópsins, er þjóðhagslíkan sem unnið var sérstaklega fyrir

Spurning vikunnar

Spurt er:

Hversu ánægð/ur ert þú með þær leiðir sem kynntar voru um niðurfærslu á verðtryggðum húsnæðis-skuldum um síðustu helgi?

Smelltu til að
taka þátt

kjarninn

ÍTAREFNI

Spurt og svarað um aðgerðirnar

Forsætisráðuneytið

Skýrsla sérfræðinga- hópsins

Forsætisráðuneytið

Kynning og dæmi um áhrif

Forsætisráðuneytið

Smelltu á fyrirsagnimar til að lesa ítarefnið

sérfræðingahópin af ráðgjafarfyrirtækinu Analytica. Í skýrslunni er sérstaklega tiltekið að aðferðafræði Analytica byggir á „einföldu þjóðhagslíkani sem búið var til sérstaklega fyrir þetta verkefni þar sem áherslan er á að meta áhrif skuldaleiðréttingar. Byggt er á tölfræðilegu mati á þjóðhagslegum áhrifum þeirra aðgerða sem þegar hefur verið ráðist í til skuldaleiðréttingar árin 2010–2012 í kjölfar gengislánadóma, sk. 110% leiðar o.fl. Í þessu samhengi er byggt á niðurstöðum hagamælinga (e. econometrics) um áhrif fyrri aðgerða. Þjóðhagslíkanið sem búið var til fyrir þetta verkefni er notað til að álykta um áhrif aðgerða á grundvelli tillagna sérfræðingahópsins en líkanið hengir saman hegðun heimila og nokkurra helstu þjóðhagsstærða og þær aðgerðabreytur sem tillögur sérfræðingahópsins ná til.“

Að sögn Benedikts Árnasonar, efnahagsráðgjafa Sigmundar Davíðs Gunnlaugssonar forsætisráðherra, var meðal annars horft til útreikninga sem byggðu á gögnum frá Ríkisskattstjóra um fjárhagslega stöðu og hegðun fólks, til þess að greina möguleg áhrif þess ef skuldir yrðu lækkaðar. Rætt var við ráðgjafarfyrirtækið IFS og Hagfræðistofnun Háskóla Íslands en úr varð að Analytica vann greininguna og segir Benedikt að mikil áhersla hafi verið lögð á að vanda til verka, enda mikið í húfi í ljósi umfangs aðgerðanna.

Í skýrslunni er bent á að ályktanir á grundvelli þjóðhagslíkana séu alltaf háðar óvissu. „Eðli máls samkvæmt er ályktað á grundvelli líkinda en ekki fullvissu um samhengi þeirra stærða sem taldar eru skipta máli. Öll líkön fela í sér einföldun og er mikilvægt að hafa það í huga. Þær einfaldanir sem eru viðeigandi eru háðar tilgangi líkanssmíðarinnar. Það líkan sem hér um ræðir er útbúið sérstaklega til að meta áhrif skuldaleiðréttingar og ekki víst að það henti sérstaklega vel fyrir önnur not, t.d. sem almennt spálíkan. Í þessu samhengi má nefna að tiltekna hagstærðir eru ákvarðaðar utan líkansins skv. hönnunarforsendu, t.d. útflutningur, nafnlaun og sk. náttúrulegt atvinnuleysi.“

Eldsnöggur, ósvífinn og óstöðvandi

Kappakstursökupórar hafa það orð á sér að vera leiðinlegir í viðtölum, þurrir á manninn og gefa lítið af sér. Það verður þó seint sagt um Sebastian Vettel sem vann fjórða heimsmeistaratitil sinn í röð þetta keppnistímabilið í Formúlu 1. Hann skaut keppinautum sínum ref fyrir rass, sigraði í síðustu níu mótunum og bætti í leiðinni met Michaels Schumacher um flesta sigra í röð á einu tímabili.

En lífið hefur ekki verið dans á rósum fyrir Vettel síðan hann þreytti frumraun sína í Bandaríkjunum árið 2007. Hæfileika sína hefur hann ræktað og uppskorið með gríðarlega mikilli vinnu, aga og dómgreind, eins og Þjóðverjum er einum lagið.

Það er samt ekki svo að hann sé um leið orðinn besti ökuþór allra tíma. Til þess þarf hann meiri tíma. Goðsögnin Jackie Stewart hefur til dæmis bent á að til þess að stimpla sig endanlega inn sem einn af þeim bestu þurfi Vettel að skipta um lið og byrja aftur frá grunni í Formúlu 1. Drengurinn er samt sem áður kominn í hóp fjögurra bestu, með fjóra titla á bakinu. **BP**

Schumacher og Vettel Samanburður eftir 120 mót

	Schumacher	Vettel
Aldur	30	27
Titlar	2	4
Sigrar	33	39
Verðl.sæti	66	62
Ráspólar	20	45
Hröðustu hringir	35	22

Indversk veisla í íslensku skammdegi

MATUR
María Sigurðardóttir

Nú þegar skammdegið er að verða hvað dimmast og kuldinn nístir er upplagt að hafast við í hlýju eldhússins og elda góðan mat. Ilmurinn af indverskum pottrétti fyllir húsið. Bragðsterkur hægeldaður pottréttur er ljúffengur á vetrarkvöldum hvort sem vinum er boðið í mat eða fjölskyldan nýtur gæðastunda saman.

Með þessum dýrindis kvöldverði er síðan upplagt að dreypa á góðu rauðvíni eða jafnvel enn betra að drekka jökulkaldan bjór, til dæmis hinn indverska Tiger-bjór.

Forréttur

Papadum með gúrkukarrísalsa, churri-jógúrtsósu og mangómauk.

GÚRKUKARRÍSALSA

- 1 gúrka, skorin í litla teninga
- 2 tómatar, skornir í litla teninga
- ferskur kóríander, saxaður
- handfylli af möndlum (ég nota tamari-möndlur) muldar í mortéli
- 1 msk. karríduft (ég nota austur-indverskt karrí)
- 1 msk. nigella-fræ (e. black onion seeds)
- safi úr hálfri sítrónu
- krydd eftir smekk (salt & pipar)

A Sameinið allt hráefnið nema saltið. Bætið salti við rétt áður en borið er fram.

CHURRI-JÓGÚRTSÓSA

- 1 tsk. kúmínfræ eða duft
- tæp handfylli af ferskri myntu
- tæp handfylli af ferskum kóríander
- 2 cm bútur af engifer
- 1 grænn chili-pipar (ég nota þurrkaðan chili)
- 300 ml grísk jógúrt

- 300 ml hrein jógúrt
- hálfur laukur, þunnt sneiddur

A Sameinið allt nema laukinn í matvinnsluvél og blandið vel. Bætið svo lauksneiðunum við og berið fram með smávegis af sáldruðu kúmíni.

MANGÓMAUK

A Ég mæli með að kaupa mangómauk (e. mango chutney) tilbúið, það er í nógu að snúast með allt hitt.

PAPADUM

A Langeinfaldast er að kaupa papadum tilbúin í næstu búð, fást alls staðar. Hitið um 3 cm dýpt af olíu í pönnu. Hendið svo papadum út í einu í einu um 3 sekúndur á hvorri hlið. Leggið svo á eldhúspappír.

A Þessum þremur sósum er svo raðað á brot af papadum og nartað í.

Aðalréttur

Ilmandi indverskur lambapotrétur

HRÁEFNI

- 3 msk. heimagerð karríkryddblanda eða tilbúin Garam Masala
- þumall engifer
- 2 rauðlaukar
- heill hvítlaukur
- 1 ferskur chili
- handfylli ferskur kóríander
- 50 g smjör
- 2 dósir tómatar í dós
- 290 ml lambakjötssöð
- 1,2 kíló lamba innanlæri eða læri, skorið í teninga
- handfylli ferskur kóríander
- handfylli fersk mynta

- 250 ml hreint jógúrt
- krydd eftir smekk (salt & pipar)
- límónusafi eftir smekk (úr um hálfri límónu)

AÐFERÐ

1 Byrjið á karrímaukinu. Ég mæli eindregið með því að útbúa sína eigin kryddblöndu en ef tími gefst ekki má að sjálfsögðu nota tilbúna kryddblöndu eins og Garam Masala. Setjið karríkryddið

ásamt engifer, rauðlauk, hvítlauk, chili og ferskum kóríander í matvinnsluvél og maukið. Einnig er hægt að brúka töfrasprotta.

2 Bræðið smjör í þykkbotna potti og brúnið maukið í 5 mínútur á miðlungu haiti. Hellið tótmötum og soði út í. Leyfið þessu að malla með loki á lágum hita í 1½ klukkustund.

3 Brúnið kjötið á pönnu í smávegis olíu og bætið því við sósunu. Leyfið þessu að malla í klukkustund með loki og svo í hálf tíma án loks til að sósan þykkni.

4 Berið fram með jógúrtinu, fersku kryddjurtunum og safa úr límónu.

KARRÍKRYDDBLANDA

Búið til ykkar eigið karrí

- 2 msk. kúmínfræ
- 2 msk. fenníkufrae (e. fennel)
- 1 msk. kóríander fræ
- 1 msk. fenugreek-fræ (grikkjasmári)
- 5 kardimommur
- 2 negulnaglar
- ½ msk. svört piparkorn
- ½ kanilstöng

A Hitið kryddið á pönnu á lágum hita. Malið/steytið svo í mortéli.

Jól bragðlaukanna hefjast 20. nóvember á Sjávargrillinu

Jólagrillpartí Sjávargrillsins - Harður pakki fullur af mykt, fjöllaga góðgæti sem skilar hinni sönnu upplifun yls, friðar og allsnægtu. Afgreitt fyrir borðið í heild. Verð 8.700 á mann.

Sælkerapakkinn Sjávargrillsins - fjöggra rétta hátíðarblanda fjölbreytileika og ferskra hugmynda í bland við hefð. 7.900 á mann.

Litlujólín - í hádeginu eru litlujólín sem reyndar eru fullvaxin briggja rétta jólaveiða, forréttur er jólaplatti aðalréttur, kjöt- eða fiskitvenna og í eftirrétt, ris ála mandé með heltri karamellusósu með jólabragði.

Fílubomba og fínmeti - Skótuilmurinn liðast upp eftir Skólavörðustígnum á Þorláksmessu 11:30 til 16:00 Verð 4.900 á mann
Pantið tímanlega, nú þegar farið að þéttast í árlega Skótuveislu Sjávargrillsins.

SKÓLAVÖRÐURSTÍGUR 14 • 101 Reykjavík
www.sjavargrillid.is • Sími 571 1100

Opnunartími yfir hátíðarnar.

23. des 11:30-16:00 & frá 17:00

24. & 25. des lokað 26. des frá 17:00

31. des 11:30-16:00 & frá 17:00 1. jan frá 17:00

Heimildir lögreglu til inngrípa

Stefán Eiríksson skrifar um heimildir lögreglu og annarra yfirvalda til inngrípa vegna grunsemda um andleg veikindi

„Læknirinn sem kom á vettvang ræddi við manninn og tók ákvörðun um að hann skyldi færður á geðdeild Landspítala þar sem ekki væri hægt að útiloka að hann væri í einhvers konar geðrofs-ástandi eða jafnvel með heilabilun.“

Nýlega féll í Hæstarétti dómur í skaðabótamáli sem maður höfðaði gegn íslenska ríkinu vegna frelsissviptingar og nauðungarvistar. Eins og rakið er í samantekt Hæstaréttar um máls- atvik krafðist maðurinn miskabóta í kjölfar þess að lögreglumenn fóru inn í íbúð hans og kölluðu til lækni sem mælti fyrir um að hann skyldi færður á geðdeild til nánari skoðunar, gegn vilja hans. Þar var honum haldið í tvær klukkustundir meðan læknar mátu ástand hans en að því loknu sleppt þegar það mat lækna lá fyrir að hann væri ekki andlega vanheill þannig að ástæða væri til að vista hann áfram nauðugan á deildinni. Dómurinn er allrar athygli verður og einkum af tveimur ástæðum. Annars vegar er í honum fjallað ítarlega um heimildir lögreglu samkvæmt 15. gr. lögreglulaga til að hafa afskipti af borgurinum til að gæta öryggis einstaklinga. Hins vegar er sú hlutlæga bótaregla sem lesa má út úr dómnum að sé til staðar vegna vistunar einstaklings á geðdeild gegn vilja hans vegna ástands hans, í þeim tilvikum þegar síðar kemur í ljós að viðkomandi er ekki haldinn sjúkdómi eða í ástandi sem heimilar slík inngríp samkvæmt lögræðislögum.

Heimildir lögreglu samkvæmt lögreglulögum

Í 15. gr. lögreglulaga kemur fram að lögreglu sé heimilt að hafa afskipti af borgurinum til að halda uppi almannafriði og allsherjarreglu eða koma í veg fyrir yfirvofandi röskun til að gæta öryggis einstaklinga eða almennings eða til að afstýra brotum eða stöðva þau. Í þessu skyni er lögreglu m.a. heimilt að taka í sínar hendur umferðarstjórn, banna dvöl á ákveðnum svæðum, svo sem með því að girða af eða hindra umferð um þau, taka í sína vörslu hættulega muni, vísa á brott eða fjarlægja fólk, fyrirskipa stöðvun eða breytingu á aðgerðum eða starfsemi, fara inn á svæði í einkaeign og fyrirskipa brottflutning fólks af þeim. Á þetta ákvæði reyndi í þessu máli, en lögregla hafði verið kölluð að heimili mannsins þar sem óttast var um aðfrid hans. Samkvæmt lögregluskýrslu litu lögreglumenn inn um glugga á herbergi mannsins og sáu þar um allt mikla blaðabunka sem náðu sums staðar nánast að lofti. Eftir að þeir höfðu ítrekað bankað á herbergishurð mannsins og kallað til hans að þetta væri lögreglan fóru þeir inn um glugga herbergisins og kom þá í ljós að maðurinn var þar staddur. Vísaði hann lögreglumönnum ítrekað á dyr og var ósáttur við afskipti lögreglu af sér. Gekk lögreglunni afar erfiðlega að ræða við manninn og var óskað eftir lækni á vettvang til að meta ástand hans. Læknirinn sem kom á vettvang ræddi við manninn og tók ákvörðun um að hann skyldi færður á geðdeild Landspítala þar sem ekki væri hægt að útiloka að hann væri í einhvers konar geðrofsástandi eða jafnvel með heilabilun. Meiri líkur en minni væru á því að hann væri haldinn andlegum geðsjúkdómi eða öðrum alvarlegum veikindum sem ógnað gætu heilsu og jafnvel lífi hans.

15. GR. LÖGREGLULAGA

Aðgerðir í þágu almannafríðar, allsherjarreglu o. fl.
 1. Lögreglu er heimilt að hafa afskipti af borgurinum til að halda uppi almannafriði og allsherjarreglu eða koma í veg fyrir yfirvofandi röskun til að gæta öryggis einstaklinga eða almennings eða til að afstýra afbrotum eða stöðva þau.
 2. Í þessu skyni er lögreglu m.a. heimilt að taka í sínar hendur umferðarstjórn, banna dvöl á ákveðnum svæðum, svo sem með því að girða af eða hindra umferð um þau, taka í sínar vörslur hættulega muni, vísa á brott eða fjarlægja fólk, fyrirskipa stöðvun eða breytingu á aðgerðum eða starfsemi, fara inn á svæði í einkaeign og fyrirskipa brottflutning fólks af þeim.
 3. Ef uggvænt þykir að óspektir verði á mótmælafundi, í kröfugöngu eða á annarri slíkri samkomu á opinberum stað er lögreglu heimilt að banna að maður breyti andliti sínu eða hylji það eða hluta þess með grímu, hettu, málningu eða öðru þess háttar sem

er til þess fallið að koma í veg fyrir að kennsl verði borin á hann.
 4. Ölyðni maður fyrir mælum lögreglu skv. 2. og 3. mgr. getur hún gripið til nauðsynlegra ráðstafana á hans kostnað ef það er talið nauðsynlegt til að stöðva eða koma í veg fyrir alvarlega röskun á almannafriði og allsherjarreglu og ekki næst til viðkomandi stjórnvalds eða aðgerðir af þess hálfu eru útilokaðar, þýðingarlausar eða fyrirsjáanlegt er að þær muni hefjast af seint. Tilkynna skal hlutaðeigandi stjórnvaldi um aðgerðir lögreglu svo fljótt sem auðið er.

Stjórnvöldum ber að láta sig varða velferð fólks

Um framangreindar aðgerðir lögreglu er ítarlega fjallað í dómi Hæstaréttar og segir þar að eitt af því sem lögreglu sé ætlað að sinna sé að aðstoða borgarana þegar hætta steðjar að. Samkvæmt áðurnefndri 15. gr. lögreglulaga sé lögreglu heimilt að hafa afskipti af borgurinum til að gæta öryggis einstaklinga og eftir 2. mgr. sömu greinar að fara meðal annars í því skyni inn á svæði í einkaeign. Í athugasemdum með frumvarpi til lögreglulaga kom fram að með því að lögfesta þessi ákvæði væri verið að taka í lög óskráða reglu þess efnis að lögregla hefði almenna heimild til að grípa innan vissra marka til nauðsynlegra ráðstafana til þess að halda lögreglu og reglu í landinu. Að teknu tilliti til þessa yrði að jatta lögreglu heimild til þess á grundvelli þessa ákvæðis að fara, ef nauðsyn krefði, inn á heimili manna þótt ekki lægi fyrir samþykki þeirra til að ganga úr skugga um hvort eitthvað alvarlegt amaði að þeim eða öðrum sem þar kynnu að dvelja. Slík heimild til handa lögreglu samrýmist því viðhorfi sem ríkir í íslensku þjóðfélagi að stjórnvöldum beri að láta sig varða velferð fólks, svo framarlega sem ekki sé vegið að grundvallarréttindum borgarana. Þó verði að setja heimild sem þessari þröngar skorður, meðal annars með tilliti til sjónarmiða um meðalhóf. Þannig verði að gera þá kröfu til lögreglu að hún fari ekki inn á heimili nema ærin ástæða sé til, svo sem vegna þess að nágranni eða settingar óttist um heilsu viðkomandi þar sem ekkert hafi til hans spurst í nokkurn tíma. Einnig sé lögreglumönnum skylt að knýja á dyr og tilkynna að þar sé lögregla á ferð áður en þeir fari inn, auk þess sem þeim ber að sýna þeim sem þar hittist fyrir fyllstu kurteisi og nærgætni. Þegar lögreglumenn hafi fullvissað sig um að ekkert alvarlegt ami að heilsu íbúanna beri þeim að halda á brott, sér í lagi ef þess sé krafist af húsráðanda.

„Lögreglu er heimilt að hafa afskipti af borgurinum til að halda uppi almannafriði og allsherjarreglu eða koma í veg fyrir yfirvofandi röskun til að gæta öryggis einstaklinga eða almennings eða til að afstýra afbrotum eða stöðva þau.“

Aðgerðir lögreglu í samræmi við stjórnarskrá og lög

Aðgerðir þessari ítarlega greiningu á heimildum lögreglu og raunar nákvæmri útlistun á því hvernig hún eigi að standa að verki í tilvikum sem slíkum, fjallar Hæstiréttur um aðgerðir lögreglu í þessu tiltekna máli. Fram kemur í dómnum að enginn vafi leiki á því að herbergið sem maðurinn hafi leigt sé heimili hans og njóti friðhelgi samkvæmt ákvæðum stjórnarskrár. Lögreglan hafi samkvæmt 15. gr. lögreglulaga haft heimild til þess að fara inn í herbergið, þó ekki lægi fyrir samþykki hans, til að ganga úr skugga um hvort hann væri heill á húfi, að því tilskildu að nauðsyn hafi borið til þess. Fallist var á það mat lögreglu að tilefni hefði verið til þess í þessu tilviki og jafnframt fallist á það mat lögreglu að rétt hefði verið að kalla til lækni í ljósi aðstæðna, til að fullvissa sig um hvort maðurinn væri alvarlega sjúkur, enda þótt hann hefði skipað þeim að hverfa á brott. Í ljósi alla framangreinds var það niðurstaða Hæstaréttar að lögregla hefði hvorki brotið gegn stjórnarskrárástandi eða lögmættum til friðhelgis einkalífs og heimilis né gengið lengra við framkvæmd þeirra aðgerðar en nauðsyn hefði krafðið.

19. GR. LÖGRÆÐISLAGA

Skilyrði nauðungarvistar o. fl.
 1. Sjálfráða maður verður heimildar vistaður nauðugur í sjúkrahúsi.
 2. Þó getur læknir ákveðið að sjálfráða maður skuli færður og vistaður nauðugur í sjúkrahúsi ef hann er haldinn alvarlegum geðsjúkdómi eða verulegar líkur eru taldir á að svo sé eða ástand hans er þannig að jafna megi til alvarlegs geðsjúkdóms. Sama gildir ef maður á við alvarlega áfengisfíkn að stríða eða ofnautn ávana- og fíkniefna. Ákveðið 18. gr. stjórnsýslulaga gilda ekki við meðferð mála samkvæmt þessari málsgrein. Ef vakthafandi sjúkrahúslæknir ákveður nauðungarvistun manns samkvæmt þessari málsgrein skal bera ákvörðun hans undir yfirlækni svo fljótt sem verða má. Frelsisskerðing samkvæmt þessari málsgrein má ekki standa lengur

en 48 klukkustundir nema til komi samþykki ráðuneytisins skv. 3. mgr.
 3. Með samþykki ráðuneytisins má vista sjálfráða mann gegn vilja sínum í sjúkrahúsi til meðferðar í allt að 21 sólarhring frá dagsetningu samþykkis ráðuneytisins ef fyrir hendi eru ástæður þær sem greinir í 2. mgr. og nauðungarvistun er óhjákvæmileg að mati læknis.
 4. Lögreglu er skylt að verða við beiðni læknis um aðstoð við að flytja mann nauðugan í sjúkrahús skv. 2. og 3. mgr. og skal læknir þá fylgja í honum ef nauðsyn þykir bera til.
 5. Ráðherra er hvar með heilbrigðismál ákveður með reglugerð eða sérfræðingum hafa heimild til að taka við mönnum sem vistaðir eru skv. 2. og 3. mgr.

Skilyrði nauðungarvistar ekki uppfyllt

Í málinu var einnig fjallað um réttmæti þeirrar ákvörðunar að svipta manninn frelsi um tveggja klukkustunda skeið meðan ástand hans var metið af læknum á geðdeild Landspítalans. Rakið er í dómnum að samkvæmt 1. mgr. 67. gr. stjórnskrárinnar megi engin svipting frelsi nema skilyrðin heimild í lögum. Jafnframt er rakið að í 5. mgr. sama ákvæðis komi fram að hafi maður verið sviptur frelsi að ósekju skuli hann eiga rétt til skaðabóta. Í kjölfarið er fjallað um ákvæði lögræðislaganna þar sem fjallað er um heimildir til að vista sjálfráða mann nauðugan á sjúkrahúsi, en samkvæmt þeim lögum getur læknir ákveðið að sjálfráða maður skuli færður og vistaður nauðugur á sjúkrahúsi ef hann er haldinn alvarlegum geðsjúkdómi eða verulegar líkur eru taldir á að svo sé eða ástand hans er þannig að jafna megi til alvarlegs geðsjúkdóms.

Eins og að foran er rakið tók læknirinn á sjúkrahúsi gegn kalli til þó ákvörðun að flytja mann nauðugan í sjúkrahús gegn vilja hans, í ljósi þess að læknirinn gæti ekki útilokað að maðurinn væri í einhvers konar geðrofsástandi eða jafnvel haldinn heilabilun. Eftir að maðurinn hafði verið færður á geðdeild og vistaður þar í um tvær klukkustundir var það samdóma niðurstaða vakthafanda lögreglu og sérfræðings í geðlækningum að maðurinn væri ekki andlega vanheill þannig að ástæða væri til að vista hann áfram nauðugan á deildinni.

Í niðurstöðu Hæstaréttar var þennan þátt málsins segir að leysa þurfi úr því hvort umrædd frelsisvipting eigi að leiða til þess að maðurinn eigi rétt á bótum úr ríkissjóði samkvæmt ákvæðum stjórnarskrár og laga. Síðan segir að við þá úrlausn hafi ekki þýðingu þótt læknirinn sem kvaddur var á vettvang hafi talið á þeim tíma og við þær aðstæður sem til staðar voru að verulegar líkur væru á að hann væri haldinn alvarlegum geðsjúkdómi og því ákveðið af umhyggju fadri honum að láta færa hann nauðugan á geðdeild sjúkrahúss til frekari skoðunar og greiningar. Það sem hafi hins vegar lykilorð þýðingu sé það mat sérfróðra lækna á geðdeildinni eftir skoðun á manningum að hann væri hvorki haldinn slíkum sjúkdómi sem vísað er til í ákvæði lögræðislaganna né væru vrulegar líkur á að svo væri. Að jafnari þeirri sérfræðilegu niðurstöðu verði að líta svo á að maðurinn hafi verið sviptur frelsi án lögmætra skilyrða. Voru honum því dæmdar skaðabætur vegna lögmætrar frelsissviptingar.

Hlutlæg bótaregla mótuð

Dómur Hæstaréttar sem að framan er reifaður er eins og áður sagði athyglisverður. Hann er fyrir það fyrsta mikilvægur fyrir lögreglu þar sem ítarlega er fjallað um heimildir lögreglu til afskipta af borgurinum í þeim tilvikum sem óttast er um öryggi einstaklinga og þær bornar saman við stjórnarskrárvarinn rétt manna til friðhelgi einkalífs og heimilis. Þá er þar einnig að finna skýrar leiðbeiningar um það hvernig lögreglu ber að standa að slíkum aðgerðum. Ánægjulegt er að sjá að aðgerðir lögreglu í þessu tiltekna máli hafi að öllu leyti verið í samræmi við lög.

Dómurinn er ekki síður athyglisverður vegna þeirrar hlutlægu bótareglu, þ.e. bótarettur án sakar, sem þar voruðum mótuð þegar kemur að ákvörðunum lækna um nauðungarvistun. Hæstiréttur gerir að því er virðist enga athugasemd við það mat læknisins sem kallaður var á vettvang af lögreglu að maðurinn skyldi færður nauðugur til nánari skoðunar á geðdeild. Það sem ræður hins vegar úrslitum að því er varðar bótaskyldu er sú staðreynd að nánari skoðun og mat sérfræðinga hafi verið það að viðkomandi væri ekki haldinn sjúkdómi eða í því ástandi að réttlætti nauðungarvistun samkvæmt lögræðislögum. Með öðrum orðum hafi ákvörðun lækna á vettvangi verið rétt miðað við allar aðstæður en í ljósi þess að síðar hafi komið í ljós að viðkomandi uppfyllti ekki skilyrði laga til nauðungarvistar eigi hann skilyrðislausan rétt til bóta. Þarna virðist Hæstiréttur hafa mótað hlutlæga bótareglu í tilvikum sem þessum, ekki ósvipaða þeirri sem gildir um bótarétt sakaðra manna samkvæmt lögum um meðferð sakamála. Þar er kveðið á um rétt manna til bóta fyrir aðgerðir eins og handtöku og gæsluvarðhald þó svo að þær aðgerðir hafi á sínum tíma verið fullkomlega lögmæta vegna þeirra atvika sýknaður eða ekki stóttur til sakaðra þeirra atvika eða aðstæðna sem leiddu til aðgerða lögreglu.

Dómur Hæstaréttar í máli þessu er vandaður og skýr og mikilvæg leiðbeining fyrir lögreglu, heilbrigðisyrðing og aðra þá sem að þessum vandasömu málum koma.

UM HÖFUNNIN
 Stefán Eiríksson er lögreglustjóri á höfuðborgarsvæðinu. Hann skrifar reglulega pistla í Kjarnann.

HÆSTIRETTUR ÍSLANDS

Brot gegn friðhelgi einkalífs – hvað svo?

Kristín Edwald hæstaréttarlögmaður skrifar um umfangsmestu brot á friðhelgi einkalífs í Íslandssöggunni

Um síðustu helgi áttu sér stað umfangsmestu brot gegn friðhelgi einkalífs sem framin hafa verið hér á landi. Brotið var á gífurlegum fjölda einstaklinga, mörgum með grófum hætti. Skelfilegt er að þetta hafi getað gerst.

Alvarlegt er að fjarskiptafyrirtæki hafi ekki haft betri öryggisvarnir en raun ber vitni og alvarlegt er að gögn hafi verið geymd sem átt hafi verið búíð að eyða lögum samkvæmt. En einnig er alvarlegur þáttur einstaka fjölmiðla og einhverra einstaklinga sem af annarlegum hvötum birtu og dreifðu viðkvæmum persónuupplýsingum sem stolið hafði verið.

Að njóta friðhelgi einkalífs eru grundvallarmannréttindi sérhvers manns. Friðhelgi einkalífs er vernduð af stjórnarskrá lýðveldisins, sem kveður á um að allir skuli njóta friðhelgi einkalífs, heimilis og fjölskyldu.

Friðhelgi einkalífs er enn fremur vernduð af lögum nr. 77/2000 um persónuvernd og meðferð persónuupplýsinga. Markmið þeirra laga er að stuðla að því að með persónuupplýsingar sé farið í samræmi við grundvallarsjónarmið og reglur um persónuvernd og friðhelgi einkalífs. Friðhelgi einkalífs er jafnframt vernduð með lögum nr. 81/2003 um fjarskipti. Þau lög innihalda mjög ítarleg ákvæði um vernd persónuupplýsinga á sviði fjarskipta. Brot gegn lögum um persónuvernd og lögum um fjarskipti geta varðað fangelsisrefsingu eða sektum.

„Brot gegn lögum um persónuvernd og lögum um fjarskipti geta varðað fangelsisrefsingu eða sektum.“

Friðhelgi einkalífs er einnig vernduð af XXV. kafla almennra hegningarlaga nr. 19/1940, en þar er í 228. gr. kveðið á um að ef maður hnýsist í bréf, skjöl, dagbækur eða önnur slík gögn, sem hafa að geyma upplýsingar um einkamál annars manns, og

hann hefur komist yfir gögnin með brögðum, opnað bréf, farið í læsta hirslu eða beitt annarri áþekkri aðferð, varðar það sektum eða fangelsi allt að einu ári. Einnig að sömu refsingu skuli sá sæta sem á ólögmetan hátt verður sér úti um aðgang að gögnum eða forritum annarra sem geymd eru á tölvutæku formi. Í 229. gr. almennra hegningarlaga er kveðið á um að hver sem skýrir opinberlega frá einkamálefnum annars manns, án þess að nægar ástæður séu fyrir hendi er réttlæti verknaðinn, skuli sæta sektum eða fangelsi allt að einu ári.

Þetta er ein hliðin á þessu máli, þ.e. að brot gegn friðhelgi einkalífs kunni að almennum refsiskilyrðum uppfylltum að vera refsiverð. Önnur hlið er að þeir sem fyrir þeim verða kunna að eiga rétt á skaðabótum. Í broti á friðhelgi einkalífs felst ólögmet meingerð gegn persónu annars manns. Sá sem brýtur af ásetningi eða jafnvel bara af gáleysi gegn friðhelgi einkalífs annars manns er skaðabótaskyldur. Grundvöll skaðabótaskyldunnar er að finna í almennum reglum skaðabótaréttarins og í 26. gr. skaðabotalaga nr. 50/1993, sem kveður á um að heimilt sé að láta þann sem ábyrgð ber á ólögmetri meingerð gegn frelsi, friði, æru eða persónu annars manns greiða miskabætur til þess sem misgert er við.

Miskabætur eru skaðabætur fyrir ófjárhagslegt tjón og er fjárhæð þeirra ákveðin af dómstólum í hverju og einu tilviki ef á reynir. Að sjálfsögðu er einnig hægt að semja um greiðslu miskabóta ef aðilar komast að samkomulagi. Reglan um miskabætur vegna ólögmetrar meingerðar gegn frelsi, friði, æru eða persónu annars manns kom inn í skaðabotalögin við setningu þeirra 1993. Áður var reglan í 264. gr. almennra hegningarlaga. Með setningu skaðabotalaganna var reglan hins vegar rýmkuð á þann hátt að ekki er lengur skilyrði að verknaðurinn sé refsiverður eins og áður var. Ein ástæðan fyrir þeirri breytingu var einmitt sú að veita stóraukna réttarvernd gegn brotum gegn friðhelgi einkalífs.

Þau brot sem framin voru síðastliðna helgi voru sum hver gróf innrás í einkalíf fólks og því miður eru brotin þess eðlis að eftir að gögnin eru komin á netið verður lítið við ráðið. Slíkt tjón verður seint bætt með peningum en ákveðin réttlætisviðhorf eru engu að síður fólgin í því að sá sem veldur slíku tjóni þurfi að inna skaðabætur af hendi til þess sem fyrir þeim verður.

Með aukinni tækni er einfaldara að safna saman, vinna úr og geyma persónuupplýsingar. Það eykur líka hættuna á að eitthvað fari úrskaiðis.

Atburðir helgarinnar hljóta að vekja okkur öll til umhugsunar um hversu mikilvæg friðhelgi einkalífsins er. Fyrir henni á að bera óskoraða virðingu. Því miður virðist sú virðing fara þverrandi í þjóðfélaginu og það er engum öðrum að kenna en okkur sjálfum. Allir þeir sem líkuðu við Facebook-síðu sem innihélt textaskilaboð sem stolið hafði verið og birt voru eingöngu til að hæðast að viðkomandi einstaklingum ættu að hugsa sinn gang. Án efa eru fjarskiptafyrirtækin nú búin að fara rækilega í gegnum kipta öryggisþætti og lagaleg skilyrði í starfsemi sinni. En allir sem umgangast og vinna með persónuupplýsingar ættu einnig að staldra við og hugsa hvort eitthvað megi betur fara. Ábyrgð þeirra er mikil.

UM HÖFUNDINN
Kristín Edwald er hæstaréttarlögmaður

Atómskáld á Alþingi

Stefán Bogi Sveinsson skrifar um Sigmund Davíð Gunnlaugsson

Sigmundur Davíð Gunnlaugsson hefur sjálfur talað um upphaf sitt í pólitík. Hann hefur lýst því þegar haft var samband við hann austan af landi og hann beðinn að koma í heimsókn og ræða stöðuna í stjórnmálunum. Þegar þangað var komið beið eftir honum hópur af fólki og ræðustóll þar sem honum var sagt að fara upp og halda framboðsræðu til formanns í Framsóknarflokknum. Ég veit að þetta er satt. Ég var þarna.

Einn á móti

Framsóknarflokkurinn var á þessum tíma í mikilli tilvistarkeppu og grasrótin skynjaði það raunar betur en þeir sem þá voru í forystu flokksins. En hvað var hægt að gera? Að aflokinni ræðu Sigmundar, þar sem hann raunar margítrekaði að hann ætlaði sér ekki að verða formaður Framsóknarflokksins, var orðið gefið laust. Það tóku til máls allmargir ágætir og þrautreyndir framsóknarmenn sem áttu það sameiginlegt að virðast hafa hlustað með athygli á þennan nýkomna gest, þ.e.a.s. allt nema það sem hann sagði um að hann ætlaði ekki að bjóða sig fram. Strax þarna fékk hann heilmikinn stuðning. Allir nema einn sem töluðu lögðu að honum að taka slaginn. Þessi eini var ég. Ég hélt að eigin álitu afar skynsamlega ræðu þar sem ég þakkaði fyrir góða ræðu og taldi þennan ágæta mann hafa ýmislegt til brunns að bera en að ætla manni sem fáir þekktu og hefði enga reynslu af stjórnmálum að taka forystu í stjórnmálaflokki væri algjörlega óraunhæft. Sýnir hvað ég veit.

Heppni og hugdirfska

Framsóknarflokkurinn sýndi ótrúlegan kjark á flokksþingi sínu árið 2009 þegar menn ákváðu að gera upp við fortíðina eins og enginn annar stjórnmálaflokkur hefur gert hér á landi. Síðan þá hefur Sigmundur Davíð sýnt ótvíræða leiðtogaþæfileika og afrekað margt sem vart verður leikið eftir í bráð. Ég hef ekki alltaf verið ánægður með hann eða sammála honum. En það er erfitt að deila þegar árangurinn er eins og hann er. Ég var einhvern tíma að ræða það við gamlan og traustan flokksfélaga hvort maður ætti ekki bara að hætta í pólitík. Ég væri oftar en ekki ósammála formanninum og miðað við gengi flokksins væri ekki hægt að segja að ég ætti mikla innistæðu fyrir gagnrýni minni. Sá sagði við mig að það mætti ekki gleyma því að Sigmundur hefði til að bera þann eiginleika sem væri hvað mikilvægastur öllum leiðtogum. Hann er heppinn. Það er sannarlega mikið til í því. Hann er líka stöðugt vanmetinn af andstæðingum sínum. Og það er alltaf gott þegar andstæðingurinn vanmetur mann.

Ég vil hins vegar meina að heppnin sé ekki stærsti kostur Sigmundar sem stjórnmálaleiðtoga. Hitt er miklu meira um vert að hann er óhræddur við að hugsa út fyrir kassann. Það virðast engin takmörk fyrir hugmyndaflugi hans og trú hans á að allt sé mögulegt. Það er ekki lítills virði fyrir þjóð í vanda að hafa slíkan mann í forystu. Ég hef reyndar þá trú að þetta sé ein af stóru ástæðunum fyrir því að hann virðist fara óendanlega í taugarnar á pólitískum andstæðingum sínum. Hann er eins og atómskáld í hópi bragfræðinga. Þeir sem eru skilgreindar afurðir hins pólitíska kerfis skilja ekki þennan mann. Og það er erfitt að tengjast manni sem maður skilur ekki.

Eitt lítið skref

Sigmundur Davíð hefur nú kynnt hugmyndir um almenna niðurfærslu húsnæðisskulda. Það hefur án efa verið sætt að gera það. Sérstaklega gagnvart þeim sem hafa haldið því fram að ýmist væri ekki hægt að framkvæma niðurfærsluna eða að það stæði ekki til í alvörunni. En Sigmundur hlýtur að vita að þetta var bara fyrsta skrefið og sennilega það auðveldasta. Það útheimti ekki einu sinni svo ýkja mikinn pólitískan kjark að framkvæma leiðréttinguna. Það hefði í það minnsta útheimt mun meiri pólitískan kjark að gera það ekki, miðað við það sem á undan er gengið.

En stærstu úrlausnarefnin standa eftir. Gjalddeyrishöft og verðtrygging. Hver á staða Íslands að vera innan hins alþjóðlega hagkerfis og hvernig komum við í veg fyrir annað eins hrún og annan eins forsendubrest í framtíðinni. Það er í sjálfu sér ekki flókið mál að afnema verðtrygginguna sem slíka, en það verður ekki gert af neinni skynsemi nema með því að takast á við þá undirliggjandi þætti sem hafa gert hana illnaðsynlega. Ég verð sífellt ákveðnar á þeirri skoðun að íslenska krónan sé ónýtur gjaldmiðill, og að eini raunhæfi valkostur okkar til framtíðar sé að binda trúss okkar með einum eða öðrum hætti við efnahagskerfi Evrópu og taka upp evruna. Þannig sköpum við forsendur til að losna við verðtrygginguna fyrir fullt og allt.

Ég veit að Sigmundur Davíð veit hverslags skaðvaldur verðtryggingin er orðin í efnahagslífi Íslands og í lífi okkar allra. Hann sagði mér það nefnilega og ég hef engan heyrt útskýra það betur en hann. Nú þarf hann að losa okkur við hana. Ég útiloka ekki að á því sé hægt að finna aðra lausn en ég nefni hér að framan og ef það er hægt treysti ég engum betur til að finna hana en einmitt forsætisráðherra. En ef betri leið er ekki til, hefur hann þá þann pólitíska kjark sem þarf til að feta þá slóð? Það er stóra spurningin.

Réttlætismál í höfn

En í bili snýst umræðan um niðurfærslu húsnæðisskulda og það var svo sem ærið verkefni þó að annað og meira bíði. Um það hef ég þó a.m.k. alltaf verið sammála formanni mínum. Það þarf að bæta þeim sem skulduðu það tjón sem þeir urðu fyrir í hrúninu. Það er sjálfsagt réttlætismál ekki aðeins, og raunar síst, vegna þeirra sem voru með gengislán og fengu ríflega niðurfellingu í gegnum dómstólakerfið. Nei, réttlætið snýr að þeim sem áttu peninga inni í bönkunum við hrúnið. Með einu pennastriki var milljörðum af fé almennings ráðstafað til að viðhalda stöðu á efnahagsreikningi þeirra sem áttu fé inni í bönkunum. Fé sem var tapað og horfið. Við borguðum þessa peninga með skattfé aftur inn á reikninga þessa fólks. Það var sennilega nauðsynleg aðgerð. En ef rétt var að ráðstafa peningum til þessa hóps getur ekki verið rangt að ráðstafa þeim til að leiðrétta efnahagsreikning þeirra sem skulduðu.

Og ef það er rangt að nota peninga úr ríkiskassanum til þess að færa niður skuldir einstaklinga, heldur eigi frekar að greiða niður skuldir ríkisins með fénu, hlýtur að sama skapi að eiga að ráðast í að sækja aftur allt það fé sem ríkið gaf innistæðueigendum og nota það til sama verkefnis. Það væri þó a.m.k. eitthvað jafnræði í því. En að eitt eigi að gilda um þá sem eiga og annað um þá sem skulda. Það væri óþolandi.

UM HÖFUNDINN
Stefán Bogi Sveinsson er forseti bæjarstjórnar Fljótisdals-heraðs

„Það virðast engin takmörk fyrir hugmyndaflugi hans og trú hans á að allt sé mögulegt. Það er ekki lítills virði fyrir þjóð í vanda að hafa slíkan mann í forystu.“

„Ég veit að Sigmundur Davíð veit hverslags skaðvaldur verðtryggingin er orðin í efnahagslífi Íslands og í lífi okkar allra.“

Nokkur orð um póst-móðernisma og pólitík

Bárður Halldórsson skrifar um póstmóðernisma

Hugtakið postmodernism hefur verið mikið í tísku undanfarna áratugi og notað jafnt í bókmenntum, heimspeki, stjórnmálum, listum, skólamállum og uppeldismálum sem almennum lífsskoðunum. Ég kynntist því fyrst sem ungur kennari á dögum '68-byltingarinnar sem eins konar manifesto fyrir taumlausu frelsi á öllum sviðum, nokkurs konar yfirlýsingu um algert afstæði alls, enda þótt sjálft nafnið væri ekki komið fram né skilgreiningin.

Póstmóðernisminn varð eins og hressandi vorvindur sem feykta burtu fúnu laufi stöðunar og kreddu eftirstríðs-áranna og kom í kjölfar og með uppreisn hippatímans. Þessi stefna hefur síðan á margvíslegan hátt mótað meira og minna allt líf okkar og lífsviðhorf. Til hans má rekja jafnt frjálslynd viðhorf okkar í kynferðismálum sem formleysi og viðnámsleysi í stjórnmálum og listum, jafnt umburðarlyndi með öllu sem bregður frá norminu sem meðaumkun og samúð með minnihlutahópum af margvíslegum toga, jafnt skeytingarleysi okkar um tungu og þjóðerni sem samstöðu með kúguðum þjóðum, jafnt lausatök og lauslæti í skólamállum sem lausn frá þrúgun dogmunnar.

Greiður aðgangur

Póstmóðernisminn átti greiðan aðgang að Íslendingum, því að hér hafði aldrei ríkt neitt annað siðferði en siðleysi kunningsskaparins, sem er eitthvert mesta afstæði sem hugsast getur, og Íslendingar hafa aldrei haft annan sannleika en þann sem rímar vel í máli eða fer fallega á mynd. Póstmóðernisminn féll eins og flís við rass íslenzkrar

þjóðarsálar og hefur nú leitt okkur þangað sem við erum komin, þar sem kunnátta og hæfni eru aukaatriði í hverjum leik, sannleikur, heiðarleiki og trú eru gersamlega afstæð hugtök og teygjanleg í allar áttir eftir hentugleikum, þar sem við kjósum forseta sem snýst eins og skopparakringla kringum veruleika og staðreyndir og vinstri ríkisstjórn sem er eins og grínmynd af hægri stjórn og slær skjaldborg sinni kringum kapitálið eins og hún væri í vinnu hjá Wall Street; og á hinum kantinum rórrillar víðsýnn og umbótasinnaður borgaraflokkur sem er orðinn eins og léleg kópía af hinu aldraða og hallærislega Alþýðubandalagi og svo er

einhvers staðar á sérleiðum þetta örvæntingarfulla samsafni uppreisnarfólks sem vantar forystu og hópast í smáflokkum úti um allt....

Sjálfstæðisflokkurinn lokaður inni í skel sinni

Þegar horft er yfir svið íslenskra stjórnmála nú blasir við að hinn sögulegi flokkur víðsýnis og frjálslyndis í viðskiptum, flokkur hinna breiðu tengsla við erlendar þjóðir, flokkur samvinnu og samstöðu vestrænna þjóða verður eins og lokaður inni í skel sinni og gengur inn í sig eins og gamli Sósíalístaflokkurinn í samskiptum við útlönd, verður búralegur sérhagsmunaflokkur og úthlutunarflokkur eins og Framsóknarflokkurinn gamli, hættir að vera málsvari almennra lausna en gerist talsmaður sértækra lausna einstakra hagsmunahópa og þá einkanlega LÍÚ og virkar einatt eins og framlenging þeirra samtaka; þegar horft er yfir svið íslenskra stjórnmála blasa svo við hinum megin váglinunnar hin sósíaldemókratíska Samfylking sem hefur gleymt erindi sínu í íslensk stjórnmál og gleymt því sem skiptir alltaf öllu máli í öllum stjórnmálum: með hverjum viltu standa – hvert er þitt fólk? Og með henni stígur dansinn ósamstíga einhvers konar vinstra bandalag um að breyta ekki samfélaginu, vinstra bandalag sem minnir miklu meira á íhaldsarm Sjálfstæðisflokksins sem var en alþjóðlega byltingarmenn fyrri tíma – þegar litið er yfir þetta svið leitar sterkt á hugann hvort póstmóðernisminn hafi nú ekki skilað sínu og eigi að axla sín skinn og hverfa á öskuhauga sögunnar – eða setjast að til fjalla því að hann veit að það er ekki eftir neinu að bíða....

Eigum við þá að hverfa aftur til klausturskóla miðalda? Eigum við að keppast við að læra utanbókar ættjarðarljóð og rymja gamla texta undan þungri yglibrún og banna alla lausung og léttúð – ganga inn í björg tækníkratanna og gera mælistiku þeirra að leiðtoga lífsins? Eigum við að kasta frá okkur öllu því jákvæða sem póstmóðernisminn færði okkur eða er önnur leið út úr ógöngunum sem við erum komin í? Einn vinur minn orðaði það svo í mín eyru, að það væri þjóðareinkenni okkar Íslendinga að keyra alltaf ýmist blindfullir á hægri kanti eða skelþunnir á vinstri kanti... Væri nú ekki ágætt ráð að horfa til sögunnar og læra svolitíð af henni?

Hugsjónum komið fyrir kattarnef

Á öllum öldum sögu okkar komu fram einstaklingar sem reyndu að brjóta okkur leið út úr því vistarbandi sem gamla ættarveldið útörvaði allt þjóðlífið niður í. Við fengum á 15. öld Guðmund Arason á Reykhólum, þennan ævintýralega fullhuga, sem var á góðri leið með að breyta þannig farvegi sögunnar, að í stað þess að allt líf væri reist á jarðnaði yrði hafin skipuleg sjósókn og byggð upp sjávarþorp, sem stóðu undir fólksfjölgun alls staðar í Evrópu – en Þursabandalagið náði honum og kom honum og hugsjónum hans – eða kannski gróðavonum – fyrir kattarnef. Grafnar voru upp áratugagamlar ávirðingar og hann dæmdur frá eigum og embætti, þótt honum tækist frá síðir að ná uppreisn æru, en hvarf af spjöldum sögunnar. Við fengum Vísa-Gísla á Hlíðarenda, sem dreymdi ekki aðeins um að

rækta tóbak og kaffi, heldur vildi slá mynt, hefja verslun og iðnað, reisa þorp og feta í fótspor Hollendinganna sem hann hafði kynnst vel í langri útivist með þeim. Þursabandalagið einangraði hann, hló að honum, kallaði hann Gjafa-Gísla, því að það þótti ekki góð latína hjá íslenskum höfðingjum að vera stórveitull eða gjafmildur nema þá hver við annan. Þeirra gjafmildi átti aldrei erindi við almenning fremur en önnur mildi þeirra.

Við fengum Guðbrand Þorláksson – þennan jötunvaxna höfðingja 16. og 17. aldar, sem skilaði feiknalegu dagsverki í þágu þjóðar sinnar, gerði út kaupskip í hartnær tvo áratugi við sífelldan mótblástur Þursabandalagsins og þótt hann væri mikill vinur kóngsins tókst honum ekki að hrinda ofurvaldi lénsveldisins. Við reyndar vitum ekki fyrir vist hvort það hefur verið ásetningur hans en hitt má vera ljóst að hefði honum tekist að koma hér upp innlendri verslun í þágu almennings hefði öll framvinda sögunnar orðið önnur, því að þá hefðu framfarir 19. aldar einfaldlega komið fyrir og landsmenn áreiðanlega betur færir um að takast á við eldgos og plágur með fullan maga heldur en tóman og hugsanlega hefði okkur tekist þá að halda þeirri stöðu að verða fjórðungur ríkis við Noreg? Við fengum svo Skúla og þá urðu vatnaskil, því að þótt Innréttingar hans mistækjust sem fyrirtæki varð mönnum ljóst að þarna var leiðin – þarna var greiddætur. Og þá komu þeir í langri röð: Guðmundur Scheving („Kvennaljómi Breiðafjarðar“), þessi glæsilegi upphafsmaður hafnargerðar, faðir fiskvinnslukvenna og leikskóla; (Það er annars merkilegt að mestu kvennafrelsarar hafa alla tíð verið kvennamenn sbr. David Lloyd George...), Ólafur Thorlacius, Bjarni Sívertsen, Ásgeir Ásgeirsson og Ásgeir Torfason að ógleymdum Árna Gíslasyni sem beinlínis gekk af vistarbandinu dauðu með því að láta setja lítinn mótur í árabát...

Ganga til bjargálna

20. öldin allt fram til 1980 einkenndist af markvissri göngu okkar til bjargálna, forysta Sjálfstæðisflokksins sótti lengst af fylgi sitt þótt margir þjóðarinnar sem vildi standa á eigin fótfestu í stórútgærd og hefðu í kringum sig helstu fulltrúa atvinnurekstrar. Samt var það alltaf svo að þeir gerðu sér ljóst að það var hin mikla skírskotun þeirra til bjargálna – til persónulegs sjálfstæðis um leið og þeir lögðu þunga áherslu á sjálfstæði þjóðarinnar – sem skipti sköpum fyrir stöðu þeirra. Jóhann Hafstein og Birgir Kjaran beinlínis kenndu á námskeiðum ungra sjálfstæðismanna að þeir ættu að rækta samböndin við formenn á bátum, smákaupmenn, vörubílstjóra, iðnaðarmenn og menntamenn – þetta var grunnurinn að kenningunni um „stétt með stétt“. „Nú er okkur sagt að allir eigi að vinna hjá Eimskip,“ sagði Matthías Bjarnason við mig fyrir nokkrum árum, en þá var einmitt heimild mín fyrir kringum þeirra Jóhann og Birgir.

Íslenskir sósíalistar mótuðust af norrænum krötum, sem aftur sóttu fyrirmyndir sínar til þýskrar og enskrar verkalýðshreyfingar en ekki franskrar eða ítalskrar en það sem helst skildi þar á milli – þ.e. milli hinna germönsku og rómönsku þjóða – var sú kennisetning norðanmanna að vinnan væri vara verkalýðsins, seld á markaði við umsemanlegu verði, annars ekki fól (verkfall) og „... kapitalistinn“ á kapitálið og skal borga það sem við setjum upp...“ – sunnanmenn sögðu hins vegar eitt-hvað á þá leið: við höfum skapað atvinnutækni og við viljum fá hlutdeild í rekstri þeirra og viljum ráða með kapitalistunum, ef þeir vilja ekki hafa okkur með þá verður verkfall – þá verður slagur.

„... þegar litið er yfir þetta svið leitar sterkt á hugann hvort póstmóðernisminn hafi nú ekki skilað sínu og eigi að axla sín skinn og hverfa á öskuhauga sögunnar ...“

„20. öldin allt fram til 1980 einkenndist af markvissri göngu okkar til bjargálna, forysta Sjálfstæðisflokksins sótti lengst af fylgi sitt til þess hluta þjóðarinnar sem vildi standa á eigin fótum ...“

UM HÖFUNDINN
Bárður Halldórsson Höfundur kenndi latínu, sögu og íslenskunni við Menntaskólann á Akureyri 1968-1987 en hefur síðan stundað viðskipti í Reykjavík og rekur nú fasteignafélagið Lindaberg og fæst við þýðingar á Ciceró í frístundum.

A fær efndir, B fær nefndir

Guðmundur Guðmundsson
skrifar um leigumarkaðinn

Ef setning á borð við „neyðarástand á leigumarkaði“ er sett inn í leitarvél koma upp áratugagömum áköll til stjórnvalda. Þetta eru neyðaróp frá ýmsum félagsamtökum sem krefjast aðgerða vegna bráðavanda á leigumarkaði.

Sama leitarvél finnur líka ferlið sem fylgir í kjölfarið. Félagsmálaráðherra setur á fót nefnd sem kannar leigumarkaðinn. Nokkrum mánuðum síðar kemur fréttatilkynning: Það vantar leiguíbúðir á höfuðborgarsvæðinu.

Þá er ályktað um að efla beri leigumarkað og auka framboð af íbúðum. Lítið er sagt eða spurt um hvernig, hver og hvenær á að útvega þessar íbúðir. Nefndarálitin enda svo ofan í skúffu núverandi velferðarráðuneytis. Síðasta nefnd skilaði af sér fyrir þremur árum. Núverandi ríkisstjórn er með nýja nefnd um sama málefni.

Ferlið er endurtekið á fimm til tíu ára fresti og fylgir rússíðana fasteignamarkaðarins. Á Íslandi er það náttúru-lögmál að eignamarkaður fari milli flóðs og fjöru á um það bil einum áratug.

Villta vestrið

Í dag gengur leigumarkaðurinn undir nafninu Villta vestrið. Ástandinu er lýst sem skelfilegu. Fjórtán fermetra herbergi er boðið til leigu á 50.000 krónur á mánuði. Á sama fermetra-verði kostar 100 fermetra íbúð yfir 350.000 á mánuði.

Á síðustu áratugum var félagslega íbúðakerfið lagt niður og fjármálakerfið einkavætt. Atburðarásin í kjölfarið olli gífurlegri þenslu og blés upp eina af stærri eignabólum Vesturlanda. Lyftiduftið í henni var skortur á valkostum, það er leigumarkaður sem þolir samanburð við nágrannalöndin.

Eftir hrun flutti fasteignabólan lögheimili sitt yfir á leigumarkaðinn. Þó er enn ekkert í orðabókinni sem heitir forsendubrestur hjá leigjendum.

Ef skipt er um dagsetningu lýsa 30 til 40 ára fyrirsagnir málefnum leigumarkaðarins í dag fullkomlega. Neyðarástand. Mánaðarleiga er svipuð og útborguð laun almennings.

Fimm árum eftir hrun er engin heildstæð húsnæðisstefna til fyrir Reykjavík og nágrenni. Svæðið er þó ekki stærra en hverfi í stórborg og löngu runnið saman í eina heild. Sveitarfélögin eru hvert með sína pólitík í húsnæðismálum. Samnefnarinn er enn séreignastefna og viðvarandi fælni við langtímalausnir fyrir leigjendur.

„Leigjendur eru læstir úti í kuldanum við skipan húsnæðismála á Íslandi. Eigendur húsnæðis skipta á milli sín ígildi 150 milljarða.“

Afsláttur verður reiðufé

Kosningasigur núverandi ríkisstjórnar byggist á formúlu sem breytir afslætti í reiðufé fyrir yfirskulduga íbúðarkaupendur. Samkvæmt áætlunum um efndir (og engar nefndir) verða fyrstu peningasendingarnar póstlagðar á næstu dögum. Upphæðirnar telja tugi eða hundruð milljarða.

Leigjendur eiga hins vegar ekki von á neinni póstávísun frá gullgerðarmönnum ríkisstjórnarinnar. Töframennirnir eru ekki með neina galdraformúlu fyrir þá. Ríkisstjórnin fylgir óskráðum lögum allt frá þéttbýlismyndun. Leigjendur eru læstir úti í kuldanum við skipan húsnæðismála á Íslandi. Eigendur húsnæðis skipta á milli sín ígildi 150 milljarða. Leigjendur fá ábendingu um að safna sér fyrir eigin íbúð. Ekki fylgir sögunni hvernig úrræðið nýtist láglaunafólki leigumarkaðarins sem ekkert getur lagt fyrir.

Á Íslandi er leiga mismunandi löng skammtímalausn milli einkaaðila A og B. Ef B er leigutakinn fær hann nótuna saltaða og pipraða eftir Forsendubrest A. Í öfgakenndum dæmum er A hættur að borga af brestinum, sem gerir B réttlausan og brottrækan.

Eftir hrun fær A efndir en B í besta falli nefndir.

Hver á að byggja og reka hóflega verðlagðar leiguíbúðir fyrir almenning? Sjaldan er spurt og því fátt um svör. Þau sem berast minna á söguna um litlu gulu hænuna. „Ekki ég,“ segja sveitarstjórnir, stéttarfélög og lífeyris-sjóðir. Síðan benda þessar stofnanir hver á aðra.

Á höfuðborgarsvæðinu eru tugir þúsunda manna á leigumarkaði. Með samstilltu átaki og atkvæðarétti sínum geta leigjendur gert vorhreingerningu í komandi kosningum.

Verk er að vinna. Ný hugsun í húsnæðismálum er löngu tímabær. Leigjendur: Látið ekki lengur ganga á bakinu á ykkur. Látið ekki brjóta mannréttindi á börnum ykkar með rótleysi og húsnæðis-hraki í æsku. Takið örlögin í eigin hendur. Öruggt húskjól á eðlilegum kjörum er mannréttindi.

UM HÖFUNDINN
Guðmundur
Guðmundsson
er sjómaður

Börn á Filippseyjum þurfa þína hjálp – NÚNA

**Sendu sms-ið barn
í númerið 1900**

til að styrkja neyðarstarf UNICEF um 1.900 krónur

Söfnunarreikningur

701-26-102040
kt. 481203-2950

